

Hellin Lovisa Makkonen (Törnqvist, Tarjanne)

Kirjeitä Kuopiosta, Viipurista ja Hämeenlinnasta

v. 1895 – 1907

Perttu Peitsara
Jyväskylä v. 2012

Hellin Lovisa Makkonen (Törnqvist, Tarjanne)

Kirjeitä Kuopiosta, Viipurista ja Hämeenlinnasta v. 1895 – 1907

Henrik ja Maria Makkosen tyttäristä ikäjärjestyksessä kolmas – Hellin Lovisa – syntyi Iisalmessa v. 1873 ja oli kolmivuotias perheen muuttaessa Karttulan Savikoskelle. Henrik Makkosen kirjeistä käy selville, että kansakoulun puuttuessa lapsilla oli aluksi Savikoskella kotiopettaja. Kun Kuopion Suomalainen tyttökoulu aloitti toimintansa v. 1879, Henrik Makkonen oli mukana sitä perustamassa ja tyttäret pantiin oppikouluun. Vuonna 1887 tuo yksityinen tyttökoulu muuttui valtion oppilaitokseksi. Karttulan ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa Henrik Makkosen työnantajan, Rosenius & Seseman kauppahuoneen myönteisellä vaikutuksella Savikosken mäellä v. 1882, mutta sen toiminta päättyi kovin nopeasti, jo v. 1885 kauppahuoneen konkurssin seurauksena.

Vanhempien sisartensa Elviiran ja Alvan jälkiä seuraten myös Hellin kävi tyttökoulun Kuopiossa saaden päästötodistuksensa v. 1888. Mainittakoon, että Hellin joutui opiskelemaan kolmannen luokan kahdesti, ei oppimattomuuttaan vaan nuoruuttaan. Kun tyttökoulu muuttui valtion oppilaitokseksi, Hellin todettiin säädösten perusteella oppilaana liian nuoreksi ja hänet pakotettiin tästä johtuen jäämään luokalle ”vanhempiansa toivomuksesta”, vaikka merkittiinkin neljännelle luokalle siirretyksi. Oppilaana hän oli menestynyt hyvin.

Kouluvuosien jälkeen Hellin oli kolmisen vuotta toimessa Pohjoismaiden Osake-Pankin Kuopion konttorissa. Tuona aikana hän tutustui tulevaan

aviomieheensä, kansakoulujen tarkastaja Artturi (Jukka) Törnqvistiin, jonka kanssa avioitui v. 1895. Häät vietettiin Karttulan Savikoskella.

1890-luvun puolivälissä Makkosen sisaruksista vanhin, Eemil Erik oli jo suorittanut tuomarin tutkinnon ja palannut opintielä Kuopioon. Hän toimi vuodesta 1894 lähtien Kuopion läänintuomarin sihteerinä ja hoiti tuomiokunnan tuomarin tehtäviä. Vanhin tyttäristä, Anna Elvira avioitui Gustavinsa kanssa v. 1891 ja Dahlin perhe asui Viipurissa. Alva-sisar sai päästötodistuksen Kuopion tyttökoulusta v. 1886. Oltuaan Kuopiossa rautateillä sähköttäjäharjoittelijana hän marraskuusta 1894 alkaen oli vakinaisessa toimessa Kotkan asemalla. Arma Ellen puolestaan sai päästötodistuksen tyttökoulusta v. 1892, jonka jälkeen lähti Mustialaan maatalousoppiin. Hän sai maanviljelys- ja meijeriopistosta päästötodistuksen v. 1895. Vuosikymmenen puolivälissä tyttäristä nuorin, Laina, aloitteli opintietä Kuopion suomalaisessa tyttökoulussa.

Hellinin nuoremmat veljet, ikäjärjestyksessä Albert, Uno ja Yrjö, olivat 1890-luvun puolivälissä Kuopiossa oppikoulussa, heistä Uno ruotsinkielisessä lyseossa. Albert kirjoitti ylioppilaaksi v. 1895 ja Uno kahta vuotta myöhemmin. Yrjö oli vasta opintien alkutaipaleella ja nuorin veli, Armas kävi kiertokoulua Karttulassa.

Hellinin tai Hellimmän, kuten sisarukset häntä kirjeissään puhuttelivat, jäljiltä on säilynyt joukko kirjeitä, jotka hän on lähettänyt Maria-mammalle.

Niistä muutamat ovat Kuopiosta pankkineidin ajalta, osa avioitumisen jälkeen Viipurissa kirjoitettuja ja osa Hämeenlinnasta postitettuja. Sisällöltään ne ovat saman sointuisia kuin toistenkin sisarusten kirjeet, joista kerrotaan myös v. 2010 ilmestyneessä sukukirjassa Kerimäen Makkosia 1600-luvulta näihin päiviin. Hellimmän kirjeille on tunnusomaista värikäs ja rikas ilmaisu, jota hän tosin näyttää käyttäneen varsin harvakseltaan sisartensa kirjelmäriin verrattuna.

Kirjeitä Kuopiosta

Ensimmäinen säilynyt Hellinin kirje on todennäköisesti vuodelta 1895. Kuten poikien kirjeissä mammalle myös tässä pääasiana on koulukortteerissa asuvien toimeentulo. Kaupungissa kävijää kovasti odotettiin:

”Kun ensi kerran on tuloa, olisi potattia kaikin mokomin tuotava, samoin kuin Alvan pestäväksi lähetetyt valkeat vaatteet. Hän kiirehtää jo niitä. Leipääkään ei ole muuta kuin 3.– Lööstäkkiä pitäisi kanssa pestä, niin että jos lähettäisitte siksi aikaa toisen. – Muuta en ehdi. Hellin”

Saman kirjeen kääntöpuolella Albert kertoo seuraavan päivän olevan hänen viimeinen koulupäivä [yo.kirjoitukset 1895]. Mammalta hän pyytää menoihinsa vähän rahaa, kun vanhemmilta sisaruksiltaan ei enää voi pyytää.

Koulukortteeria oli etsittävä tavallisesti kahdesti vuodessa, syysksi ja vuodenvaihteen jälkeen lukukauden alkaessa. Emil oli tässä yleensä sisarusten apuna. Kortteerin löytäminen Makkosen lapsille ei aina ollut itsestään selvä asia, kuten Hellinin kirjeestä ilmenee:

”Kortteeriahan sitä meillä ei vielä ole, ja tuskin tuota saaneekaan niin hyvää ja huokeata kuin

tämmöisille ronkeleille kuin me olemme tarvittaisi.”

Vaikka kortteeria ei vielä ollut tiedossa, huolto oli Savikoskelta toiminut Kuopioon, mutta sellaisia puutteitakin oli, joista piti kiireimmin mammalle kertoa:

”Tänään saimme 12 leipiä ja voita, joista kiitos, vaan nyt taas tietysti ollaan vailla talkkunaksia. Näet Elviralle pantiin menemään ne mitkä täällä oli. Ja ne valkeat vaatteet, kun ne ovat aivan kuitia. Niin kuin muistatte, niitä ei paljoa ollutkaan.”

”Olisikohan se liikaa jos ne miehet tekaisisivat jonkun leikkuulaudan ja halkolootan, eihän tuon luulisi paljoa olevan. Sitä olen ruikuttanut niin usein kuin Kallea olen nähnyt, vaan saamatoim on aina saamatoim.”

Savikoskella luettiin mielellään ja haluttiin pysyä ajan tasalla. Lehtiä lähetettiin mammalle kaupungissa kävijöitten mukana, kuten esimerkiksi rovas-tilaisten matkassa. He puolestaan toivat mammalta postin Makkosten koulukortteeriin.

Mamman syntymäpäivä oli tärkeä muistettava. Se johdosta onnittelukirje lähti Kuopiosta samana päivänä 4. helmikuuta v.1895. Muut asiat olivat kuitenkin päällimmäisinä Hellinin mielessä. Hän kuitenkin yritti hieman pehmentää asiaansa:

”Niin tänne olisi lähetettävä paljo kaikenlaista niin kuin ymmärrätte, varsinkin potattia ja sian lihaa ja voita, ne ovat niin sanomattoman kalliita täällä ostaa. Meillä on jo monta päivää ollut kaikki ostossa paitsi sian liha, se lopetettiin tänä aamuna.– Eilen odotimme varmuudella hevosta kuin olisi ollut lauhempi sää potattienkin tuoda. Mamma kai lähettää hevosen nyt aivan kohta;(ryyniä ja potattia ja jauhoja).”

Yhteyden pito kotiin Savikoskelle ja sieltä kuuluminen saaminen oli toivottua. Tapahtumia kyseltiin ja sisarusten uutisia kerrottiin mammalle. Hellin ja Emil kyselivät ruukinjohtaja Kukowskin pois muuton johdosta karttulalaisten aikomuksista, onko lähtökestit tulossa ja ajankohdasta. Emilin kanssa olemme hiukan tuumanneet, että jos niin passautuisi, niin pistäydittäis mekin täältä.”

Kirjeensä lopussa Hellin vaivihkaa pyysi mammaa jos antaisitte ottaa pappilasta mulle ´mainetodistus`, tarvitsen sitä rautatiehommaa varten, sillä olisi myös kiire. [Kun Hellin ja Jukka avioituivat elokuussa, tällä mainetodistuksella saattoi olla muukin tarkoitus kuin työpaikan haku rautateiltä, ehkäpä kuulutus]. Kirjeestä selvisi, että Savikoskella oli jo tuohon aikaan [1895] puhelin. Hellin kun mainitsi, että telefoonilla hän ei päässyt sinne.

Syntymäpäivänsä aattona 13. helmikuuta 1895 Hellin tiesi, että Rissas-rahat olivat tulleet. [Kysymyksessä oli Emilin edellis-vuoden lokakuussa mammalle ilmoittama tieto, että (eräs) Rissanen oli oikeuden päätöksellä maksava mammalle 700 markkaa 6 % korolla huhtikuusta 1885 lukien ja lisäksi kulut]. Kun nyt raha oli tullut, Hellin arveli sen tuovan mamman Kuopioon. Samaan hengenvetoon hänellä oli jo muutama toivomus esitettävänä:

”Luultavasti tekin nyt tulette. Leipähän onkin jo aivan lopussa, viime kerralla toivat niin vähän. Minä muuten isoan matikkakukkoa, eiköhän sieltä saisi.”

”Walkeita vaatteita, varsinkin lakanoita ja hantuu-
kia pitäisi saada, ei päästä lakanoita enää muuttamaan ja hantuukiakaan ei ole ainuttakaan, niin että niitä kolmea, jotka täällä pitää aina yön seutuun huuhtoa. Jos teillä olisi suopaa, niin emme siihenkään sylkäre.”

”Sen kangashomman on pitänyt seistä siksi kun sieltä saataisi niidet. Täällä niitä ei saa mistään lainaan. Ottakaa ne nyt kaikin mokomin mukanaan, kuin myös pirttoja, ensinnii semmoinen ylöspanoa varten ja sitten kutomista varten toinen.”

”Mitenhän sen asian kanssa lienee, vaan taitaisi olla parasta, että tulisitte vasta sunnuntai-iltana, sillä Emil tulee silloin vasta Iisalmelta, minne menee huomenna lääninhallituksen puolesta pitämään jotain syyniä. Muuten ette tapaisi häntä, vaan meidän huushollin tähden olisi kaikin mokomin jo ennen tultava. Leipä homma on hyvin huonosti. Mahtaneeko teillä nykyään olla juustomaitoa, oisihan se mukavaa keiton jatkoksi. Tuokaa nyt sitte kaikkia ruoka puuhaa, niin kuin tiedättä nälkäisten tarvitsevan. – Potaateista, kuin ensin maksettiin potaattivelat, on vaan puolet jällellä. Joten niitäkin sais tuoda, etteivät pääsisi loppumaan.”

Mamma ei tullut Kuopioon, mutta lähetti mitä Hellin oli pyytänyt. Kiitoskirje oli sen mukainen, mutta myös uusia toivomuksia Hellinillä oli kerrottavana:

”Kiitos paljon lähetyksistänne, kylläpä olikin meillä jo kuivaa.”

”Miten se on sen Lainan mekko-homman kanssa? Sen pitäisi alkaa joutua, kun näkyy käsiin hajautuvan nämä. Hyvähän olisi jos sieltä löytyisi jotain vaatetta että saataisiin Lainalle villahousut, kun tuli tämmöinen hirveä pakkaneen. Jos olisi lankoja, niin antaisin täällä neulottaa. Näitä sietäisi lähettää aivan ensi tilassa.”

”Ne tantit ovat jo kerineet ne langat ja Lovisa kehii parastaikaa kangasta, vaan mitenkähän saatanee se lanka käämille kyllä se on aivan liikaa löyhää.”

”Onko siellä saatu matikoita, tekisi niin mieli joku made keitto saada, samaten hilloa olisi hauska nähdä, kaikki näet on entinen.”

Yhteyden pito ja kuulumisten vaihto sisarusten kesken oli tärkeitä. Syntymäpäivänsä aattona Hellin kuitenkin epäili mammalle mahtavatko sisarukset muistaa hänen syntymäpäivänsä. ”Kukaan tytöistä ei ole kaukaan kirjoittanut mulle, Elle kyllä kerran Emilille, kai ne nyt huomenna muistavat minua kuin on minun syntymäpäivä.” Viikkoa myöhemmin Hellin harmitteli:

”En ole saanut mitään kirjeitä pariin viikkoon en Wiipurista enkä Alvalta enkä Elletä, mitähän ne nyt paastonnevat.”

Hellin huolehti parhaansa mukaan niin Lainan kuin veljiensä vaatetuksesta ja ruokatarpeista koulukortteerissa. Aina eivät asiat sujuneet hänen mielensä mukaisesti tai ainakaan riittävän nopeasti. 9. maaliskuuta v. 1895 Hellin vastasi Mamman kyselyyn:

”Lauantaina tuli paketti näppiin vasta klo 3, joten en enää sen päivän postiin ehtinyt mitään kirjoittaa. Kysyitte mitä on tuotavaa. Ensinnii valkeita vaatteita, lakanoita ja hantuukia etupäästä, sekä poikain paitoja ja alushousuja, niillä tuntuu olevan jo suuri suuri puute. Leipä on vaan kaksi, niin että paraiksi siihen päästään kuin sieltä tulee jos jo huomenna lähetätte.”

”Silkkileninkinne olen purkanut, hameen nimittäin, ja koetan siitä hyvää tehdä. Se on pahempi, etten muista sen pituutta, oliko se kuinkakin lyhyt. Antakaa mitta aivan ensi tilassa vyötäisiltä aivan lattiaan. Suopaa olisi sitäkin kaikin mokomin saatava kuin myös hilloa. Woikaa hyvin. Hellin”

Peräkaneettina Hellin vielä muistutti: ” Millä jalalla on poikain paitain saanti?” Toisinaan Hellinin viestit mammalle menivät myös poikien kirjeissä,

kuten 24. toukokuuta Albert kirjeen takasivulla oli paljon puhuvat huolen aiheet:

”Mitenkähän lie niiden Yrjön vaatteiden, mahtaako ne joutua. Mahdotonta melkein on Yrjön näillä ryysyillä mennä [ylioppilas-]tutkintoon. Mittaa on vallan vaikea täältä laittaa, ja pilalle kai ne menisi-kin jos sellaisten mittain jälkeen tehtäisiin.”

”Aivan ensi tilassa olisi lähetettävä minun valkeita vaatteitani, siellä kai ne lie. Onko viipurilaiset kirjoittaneet tulopäivänsä? [Elvira-sisar oli jo aiemmin maininnut kirjeessään Hellinille heidän aikova kesäksi Karttulaan.]”

Kirjeensä lopussa Hellin muisti kiittää mammaa aikaisemmasta lähetyksestä ja samalla huokasi: ”Joutuuko Lainan kengät? Häntä myös huoletti, josko hänen salaisuutensa oli säilynyt. Ei kai mamma ole puhunut kellenkään siitä minun salaisuudesta, elkää olko tietääksennekään jos utelisivatkin. No niin – helluntaina tavataan.”

Törnqvistit asettuvat Viipuriin

Hellin Lovisa Makkonen ja Artturi Johannes Törnqvist vihittiin 15. elokuuta 1895 Karttulassa ja kymmentä päivää myöhemmin he olivat Viipurissa. Sisaruksia oli jäänyt kesän viettoon Savikoskelle ja Hellinin kirje oli osoitettu heille kaikille. Paljon oli uudessa tilanteessa yhdellä kertaa sanottavaa, vaikka mitään erityisempää ei Hellinin mielestä ollut tapahtunutkaan. Oli kotipuolesta kuitenkin jäänyt ihmetyksen aihettakin mieleen:

”Rakkaat kotolaiset! Näin on aika vierähtänyt ilman että on tullut kirjoitetuksi, vaan kuin ei mitään erityisempää ole tapahtunut, ei vaan ole tullut ruvetuksi.”

”Asumme täällä Dahlien asunnossa ja odottelemme heitä tulemaan. Miksikähän ne eivät ole lähteneet vaikka niin kovasti uhkailivat. – Maanantai-

iltana tänne saavuimme ja tiistaina kävimme Imatralla päiväsiltaan ja saman iltana menivät Uotilaiset kotopuoleensa. – Nyt olemme täällä ihmetelleet tätä kylää ja katselleet talouttamme varten tavaroita. Niin tänään olemme ihmetelleet muutakin, nimittäin sitä Eemilin kihlausta, vaikkei se juuri odottamatonta ollutkaan, vaan omituista se vaan oli. Kuka olisi uskonut? Mahtaa se Eemel nyt hymyillä.”

”Mitähän lienette siellä jaksaneet? Jätimme kai jälkeemme paljon hommaa kaikille varsinkin Alvalle Kuopioon, kiitos siitäkin vielä ja kiitos Loviisan päivän kortista. Mittee työ nyt tyhjee.”

”Yhden päivän olimme Ikosessa Säiniöllä, jossa tapasin Tekla Ikosen ja häneltä Alvalle paljon terveisiä. Siellä opeteltiin ajamaan polkupyörällä, rouva Ikosen kanssa ajoimme kilpaa. Tekisi mieli vielä mennä sinne joksikin päivää.”

”Huomenna on minun herrallani ensimmäinen sisäänkirjoituspäivä, niin että se Dahlin rouva sais jo alkaa joutua inspektorskalle seuraksi.”

”No mitä te oikeastaan tuumaatte siitä Eemilin eesottamuksesta, aika hauskalta minusta tuntuu ajatella läns- sihtieriä ´suluhasena´. Joko nuo on käynnä ruuvireissulla?”

”Kirjoittakaahan nyt kohta sieltä, osoitteen tiedätte, vaikka täällä Dahlissa oomme muuten vaan. Syömme päivälliset Hauhalassa ja siellä reissulla saamme kirjeet. Eläkää nyt terveenä ja elkää unohtattako meidän herskaapia. Hellin”

Nuori pari totuttautui Wiipurissa yhteiselämään. Syyskuussa Hellin laittoi kotia kuntoon ja välillä kävi Elviran luona puvun leikkuutalkoissa, joista tosin harmitteli mammalle vaan, että ”eihän siitä paljon tullut talkoota. Sen minkä minä tein tuli tehtyä. Elviran aika meni poikainsa kanssa puuha-

nessa. Siitä asti, kun olivat tulleet kotiin, pojat Uno ja Helge olivat sairastaneet vatsatautia.” Kirjeessään Hellin kuvaili myös kansakoulun tarkastajan kiireisiä päiviä ja harmitteli Savikoskelle kesän jäljiltä jääneitä epäselvyyksiä:

”Jukka on päivät päästään kansakoululla. Hänellä on nyt näin alusta hirveästi työtä. Aamulla klo 8 menee ja nyt joka ilta on ollut klo 8 ja 10 asti, välillä pikipäin on vaan käynyt syömässä. Nyt kuitenkin se kiire loppunee eli ainakin vähenee kuin alkuun pääsee.”

”Niistä asioistahan minä arvelin myös puhua. – Mamma ei hätäilisi, kyllä minä aivan kohta puoleen luulen saavani ne selväksi. Loviisan palkasta lie 2:40 vielä jäänyt, vaikka muistelin sen tasassa ollen. Woisi tuolle oikeastaan huomauttaa että on kaksista mustista sukista parit hävittänyt ja siltä näytti, että yhdet minun paremmat sukaton pitänyt pataluhaksi. – Woikaa nyt hyvin ja pussatkaa Armasta ja Albertia. Käskekää Albertin kirjoittaa.”

10. lokakuuta 1895 Hellin pahoitteli mammalle, kuinka oli taas pitkä aika vierähtänyt kirjeen väliä.

”Kun ei ollut mitään erityisempää kerrottavaa, niin ei tullut kirjettä aloitetuksi. Elviralle kirjoittamanne kirjeen luin, joten tuntuu kuin olisitte mulle kirjoittaneet. Moneen paikkaanhan teillä onkin kirjoitettava, siksi sopii että tänne kirjoitatte yhteisen. Hajalla se joukko taas onkin, yksi idässä toinen lännessä. – Ja Armas, hänkö käy kansakoulua, kukas on sitten nyt sikojen kiertokoulun opettajana? Alva-sisar oli käynyt Kotkasta, mutta Ellestä ei ollut kuulunut mitään.”

Omaa elämänmenoa Hellin kuvaili seuraavasti: ”Me täällä elämme tavallista elämää, terveenä olemme olleet, Dahlinkin joukko on jo aika ramussaan paitsi Helge, joka hampaidensa tähden hiukan kränisee, eikä anna joukoille täyttä yöunta. Mel-

kein joka päivä tapaamme, toisinaan enempi, toisinaan vaan kadulla tavataan.”

”Me olemme hyvin tyytyväiset tähän kortteeriin vaikka alussa luulimme että tulisi elämä näin kalliimmaksi, vaan eikös mitä. Huokeammaksi tulee ja niin mukavaa sitten on, kaikki mukavuudet on näissä isoissa taloissa. Asuntomme on neljännessä kerrassa, vaan palvelijoille esim. ei matalammatkaan kortteerit voi sen huokeammat olla. Halot tulevat hissillä kyökin oven eteen, hyvä puhdas vesi juoksee seinästä ja likaveden saa taas seinään kaataa. Siihen sitte kylpyhuone ja pikku kamari aivan äärellään, niin ei sitä juuri tiedä että niin yläällä asuu. – Gustaalle on hiukan vaikea tänne asti kiivetä.”

”Visiittiä olemme parin tehneet muutamien opettaja-ryökkinäin luona ja ne taas käyneet vastaamassa. Hyvin ystävällistä väkeä täällä kaikki on ollut, varsinkin tämä meidän emäntä neiti Vanhala. Hän on erinomainen. Aina hän muistaa meitä lämpöisillä y.m.”

Kirjeensä lopussa Hellin muisti kiittää mammaa muikuista, joita olivat hänen lähettäminä saaneet. Ne olivatkin suosittuja kaloja, kun Jukkakin sanoi pitävänsä niistä enemmän kuin sillistä.

Kirjeet lähtivät mammalle noin kuukauden välein ja sama lienee ollut tahti Savikoskenkin suunnasta. Näin kauan taas meni, ettei tullut kirjoitetuksi, aloitti Hellin kirjeensä 10. marraskuuta.

Elviran kirjeestä olen kuullut teidän uutisia. Ellen, sisarusten kesken Elle oli pistäytynyt Viipurissa. Hänestä Hellin totesi, että nyt se vasta sydänmaalla on, vaan sinnehän hän on pyrkinytkin – siis on oleminen tyytyväinen. Törnqvistien oma elämä oli kulkenut hiljaista latuaan ja vuorovierailun Dahlien kanssa.

”Erikoista on tämä meidän boolaagi, joka aina toisinaan juo kahvia tällä. Meidän boolaagiin kuuluu 5 maisteria (nuoria miehiä) neiti Vanhala, neiti Ranta ja me [Hellin ja Jukka].”

”Lienenkö minä jo teille kirjoittanut terveisiä rouva Stockuselta, hän muisti teitä ja laittoi terveisiä. Hän on vielä aika ripsakka eukko ja opettaa kansakoulussa – Eemiliä muisteli myös – sanoi häntä opettaneensa.”

”Nyt on tänne perustettu suomalainen seura ja kerran on jo oltukin tanssimassa ja tanssittu oikein. Elviirakin oli ja tanssi niin, että vesi valui. Gustaa on sitte hännännyt ja nauranut hänelle.”

”Joulu-luvasta olemme puhuneet sinne ja tänne, Jukka tahtoi, että jouluksi menisimme Uotilaan ja kesäksi sinne Savikoskelle ja niin kai se käykin. Mielellänihan tulisin sinnekin, vaan asianhaarat ovat toisin, mullahan ei ole muuta kuin totella. Kyllähän onkin mukavampi pitempi aika olla sitte siellä teillä kesällä, ei kuitenkaan ole varaa monessa kohden kerrallaan reissata. – Jukka käskee sanoa terveisiä. Eläkää terveenä ja elkää unhottako meitä. Hellin”

8.12.1895 Viipuriin oli jo tullut talvi, lunta oli aika paljon ja meri jäässä. Törnqvisteillä odotettiin joulua ja hiukan tehtiin lahjojakin. Niistä Hellin tuumi, että nyt ei paljo kannata, vaan omaksi mielihyväkseen hiukankin. Hän myös pohdiskeli miltä tuntui ensimmäinen joulu olla kotoa pois. ”Tänä jouluna nyt on kolme tyttöänne poissa, mitenhän lie sen sulhasmiehen kanssa.” Albertin he olivat odottaneet joulua lähestyttäessä pistäytyväksi Viipurissa, vaan olivat saaneet Unolta harmikseen kuulla, ettei Albert tulisikaan.

Omista touhuistaan Hellin kertoili mammalle: ”Minä olen saanut uuden leningin, ja lystin vuoksi,

kuin pidän siitä niin paljon, panen tähän tilkun, että näette oikein muoti-kangasta. Entiset joka aikaiset menivät jo niin möyhyksi.”

”Minä olen hiukan arvellut ruveta kutomaan ovi-draperioita, vaan kuin se lanka pitäisi olla maavil-loista, niin arvelin kysyä saisiko sieltä ja millä hinnalla kilon. Jos viitsisitte vastata, kun kirjoitat-te. Ne pitäisi olla tavallisia leningin kudelankoja, ei mitään erittäin hienoja (En tiedä montako kiloa tarvitseisin).”

”Huomenna on Annan päivä ja me kävimme hänel-le jo rinkelin tilaamassa. Ei kai hän mitään kestejä pidä, me sukmannit vain kai saamme kupin kuu-maa.”

”No miten se Armaan koulunkäynti näin talvella sujuu, monesti sitä pukeroista muistan, kun koulu-laisia näen mennä hynttäävän kouluun.”

”No niin, – lopetanpahan taas tähän ja toivon, jos ette ennen malta kirjoittaa, niin hoputtakaa niitä ´elluja´ sitten, kun tulevat, kirjoittamaan sinne Suinulaan. Lähdemme täältä kenties jo 21 p. Ter-veisiä itsellenne ja Armaalle Jukalta ja Helliltä.”

Matka Viipurista Suinulaan sujui onnellisesti ja mukavasti, kertoi Hellin Uotilassa 22. joulukuuta päivätyssä kirjeessään. Joulun viettoon oli kokoon-tunut samoja Jukan sukulaisia, joita hän oli jo ke-sällä käydessään siellä tavannut. Taloon kuuluvien lisäksi paikalla oli Onni langon herskapi Helsingis-tä [rehtori K.R. Weijola], Pikku Toivon [Jukan Onni-veljen poika] kanssa pidämme koko joukon lystiä.

”Huomenna aiomme mennä Tampereelle Onnilais-ten [Onni Törnqvist ja Iina Weijola, Törnqvist] kanssa. Päiväsiltaan vain käymme, vähän ostoksil-la. Niin, aattona taidatte tämän saada. Toivomme teille hyvin hauskaa juhlaa. Tahdoin tämän terveh-

dykseni asettaa niin, että minuakin muistelisitte, joka ensi kerran olen poissa jouluna paristanne. Kyllä kai monesti teitä silloin muistan kuin arvaan kuusen siellä sytytetyksi. – Alva kai on ehtinyt hyvin sitä laittamaan. Omituista on ajatella nyt oloansa, miten toisenlaista se nyt on kuin esim viime jouluna.”

”Hellin ja Jukka aikoivat viipyä Suinulassa Uuteen Vuoteen asti, minkä jälkeen olivat aikeissa mennä Helsinkiin joiksikin päiviksi. Osoitteen siellä Hel-lin kertoi olevan Ratakatu 20, jonne voi postia heille lähettää, kuten vielä Suinulaankin.”

Seuraava tallessa oleva Hellinin kirje on päivätty 27. helmikuuta 1896 ja lähetetty Viipurista. Kir-jeen alkuosa puuttuu, mutta säilyneen osan alusta selviää, että Törnqvistit ovat muuttamassa Anna Elviran ja Gustav Dahlin kanssa samaan pihapii-riin. Itse asiassa Dahlien entiseen asuntoon, kun nämä ovat vuokranneet isomman huoneiston vie-reisestä rakennuksesta.

Hellinillä oli nuoremmista sisaruksistaan oma lem-pinimi – ellu(-t), jota hän kirjeissään viljeli. Nyt hän päivitteli:

”Vai on se Armas ellu ollut sairaana. Kuin nyt olisi varovainen, ettei saisi mitään jälkitauteja Armas parka. – Tekisi niin mieli häntä nähdä, niin usein muistuu se kyörä mieleen.”

Hellin lienee vuoden 1896 alussa joutunut arvoste-lun kohteeksi harrastustensa johdosta, jota mam-malle pahoittelee ja puolustautuukin.

”Entäs ne rekiretket, ne ne ovat lystiä, kuin oikein tiitninkiin räntätään. Kyllä niitä on paljo hävittä-miä tässä maassa. Onhan mulla muutakin puuhaa kuin tanssit ja teatteri. Olen näet ruvennut kuto-maan kardiinikangasta. Aijon kutoa tulevan vuo-den kortteeriin ruokahuoneen kardiinit. Saan kan-

gas puut ja kaikki kojeet lainaan kansakoululta, ja sinne menen kutomaankin.””

Kirje päättyi toivomukseen, että mamma tulisi käymään Viipurissa. ”Saas nyt nähdä mitä te matkastanne päätätte, varmaan tulisitte jos rautatie-maksut jo huoistuisi.”

29.maaliskuuta 1896 Hellin lupasi toimittaa mammalle pikimmin niitä siemeniä, joita tämä oli kahta päivää aikaisemmin tullessa kirjeessä pyytänyt. Hän ei vaan vielä tiennyt, mistä niitä olisi parasta ostaa. kesän odotus ja suunnitelmat olivat muutenkin jo mielessä. ”Niin – sinne sitä hamnaudun kesäkuussa ja mitenhän lie Elvirankin kanssa, niinpä se vähän kuulostasi kuin sinne olisi heidänkin purjeet kääntyneet, vaikkakin Gustav menee Helsinkiin.”

Harrastukset olivat Hellinille tärkeä asia ja niistä oli mammalle kerrottavaa. ”Täällä on näytelty ja huroteltu. Niistä olisi niin paljon kerrottavaa, että jätän kesäksi.”

Harvemmin kirjeissä käsitelty oli perheen terveydentilasta mainitseminen. Nyt siihen oli erityinen syy.” Terveys on meillä ollut mainio, kerran meinasi Jukalta kumminkin streikata; söi piimää liian paljon. Me saimme Kuopiosta piimäpunkan ja sekös ei maistanut hyvältä. Kukahan siellä Kuopiossa oli niin viisas ja lähetti Jukkalaan vaikkei ennen ollut sitä syönyt, – söi aivan liiaksi.”

Pääsiäisenä Törnqvistit aikoivat pistäytyä Lappeenrannassa, sinne kun oli Viipurista vain parin tunnin matka. Kirjeensä peräkaneettina Hellin iloitsee kesän kohta taas tulevan ja loppu aika se menee nyt sitä odotellessa. Kuten tavallista, kirje päättyi terveisiin myös Jukalta.

Kaksi viikkoa edellisestä ehti kulua, kun Hellin muisti, että ne siemenet olivat vielä mammalle hankkimatta ja lähettämättä. Tulipa hänelle kiire:

”Viipuri 14/4. 96 Rakas Mamma! – Olin ihan unhoittaa ne pyytämänne siemenet. Eilen kumminkin ne muistin ja ostin nää mi seuraa. Ei näitä paljo ole, vaan vähähän mamma pyysi ja kai siellä lie vähän entisiäkin, ja eihän puutarha niin suuri ole. – Nämä valmut pankaa niin, etteivät pääse ympäri matin vatia levenemään.”

”Nyt se on Dahlienkin kesän vietto siksi kääntynyt, että Savikoskelle ne nekin hamnautuu, niin kuin mekin. Meidän tuumissa on vieläkin tullut se muutos, että tulen sinne vasta kesäkuun lopussa näet ensin menen Jukkaa kyytiin Saksaan asti ja jätän hänet sinne ja pyyhkäsen yksin kotiinpäin. Jukka tulee sitten elokuun alussa sinne Karttulaan. Näin se nyt se puuha on, vaan suuresti pelkään taas sen muuttuvan niin kuin muutkin meidän tuumat.”

”Ai kiitos mammalle siitä villa-kankaasta, siitä tulee moteva aluhame. En sitä enää tään talven nimiin laita tarvitseehan ensikin talvena. Alva laittoi myös muutamia vehnäpullia, jotka maistoivat niin hyvältä. Omituista oli ajatella että sieltä asti tulla humahtivat pulla raukat tänne. Meinasin pitää ne yksin enkä antaa Elviralle yhtään ja olikin puolet syöty, vaan Elvira ruikutti edes Unolle, annoin sitten 1½ pullaa Unolle kuin viime sunnuntaina olivat täällä ylhäällä.”

”Helgekin oli ensimmäisen kerran meillä. Aivan se on toista, meinaan sen Helgen elämä kuin Unon. Siitä se tulee niitä rajumpia poikia. Nyt se on jo jotenkin lähellä kävelyä ja varmaan kävelisikin, jos ne raaskisivat antaa. Minä eilenkin kiusasin väkisin niin, että jo monta askelta kulki omin päin.”

”Elleltä sain eilen kirjeen, hyvin tuntuu nyt tyytyväiseltä, kesää odottaa. Kehaisi, että hyvää voita on tehnyt.”

”Miten se mamman reissun kanssa on? Taitaa nyt kuivua sikseen kuin Dahlitkin tulee sinne kesäksi. Minusta onkin parempi, että heitätte sen ensi talveen, sitten kuin on mullakin oma huusholli, Armaskin kai Kuopiossa ja ei asuta näin korkeella. Dahlinkin emäntä kuin tänne asti kiipee niin läähättää niin, että luulisi siihen paikkaan läikähtyvän. – En nyt enää ehdi, terveisiä vaan meiltä molemmilta!”

Kesä meni. Mamma ja Savikosken tanhuat jäivät odottamaan seuraavaa kotona käyntiä. Kiitokset kesästä menevät 6. syyskuuta kirjeellä, kun eivät korttiin sovi.

”Ensiksi sanon että olemme voineet hyvin, laitelleet ja järjestelleet kaikkea, ostelleet patjoja ja patjoja ja paan sankoja ja vaikka mitä. Niin pitkällä ollaan, että omassa ruuassa ollaan pitkästä aikaa. Eilen oli oikein jo päivällisvieraitakin, Dahlit ja Alva.”

”Muutamia päiviä ompelimme Jukan kanssa kilvan niitä minun kutomia kardiineja, ja toiset päivät taas olimme aamusta iltaan kansakoulun kansliassa, lukukauden alkutöitä tekemässä. Katsottiin parhaaksi ensin yhdessä koti järjestää ja sitten muihin puuhiin. Jotenkin paljo onkin jo valmista eli oikeastaan niin ollaan jo pitkällä kuin tullaankin ja tyytyväisiä ollaan. Tyytyväisempi on kuitenkin Elvira omaan kortteeriinsa. Hän lakkaamatta ihaillee isoa saliansa ja muuttelee mööbeliänsä. Nyt ne ovatkin jo kolmannessa paikassa. Sopusaa heillä onkin, on Helgellekin tilaa juoksennella.”

Kerrottavaa oli myös viipurilaisista häistä, joissa Jukka ja Hellin olivat olleet. ”Aika fiinit olivatkin.

Ensin oli mennä hörötelty kirkkoon missä vihittiin, sieltä ajelivat hotelliin, missä oli kyyppari sampanjalasien kanssa vastassa.”

”Juotiin niin että soi, sitten ruvettiin syömään ja syödessäkin juotiin ihan ihmeesti. Ja kyllä sitä syötiinkin. Siinä olikin ruokaa sorttiin ja tyyliinni, 3 lajia oli jälkiruokaakin, sitä paitsi vielä ruuan ja kahvin päälle juotiin samppanjaa, klassia, konfektia ja viimeiseksi teetä. Kello 1 lähdettiin koko joukko asemalle kyytiin morsiusparia. He matkustivat ulkomaille. Hyvin olivat puhemiehen herrasväelle ystävällisiä.”

Hellin kertoi vielä, että ”ei saanutkaan uutta leninkiä, vaan olivat Alvan kanssa repareeranneet vanhan, ja hyvä siitä oli tullut. Alvaa olivat kilvan pitäneet vieraanaan Dahlit ja Törnqvistit. Vuoroin syö siellä ja täällä, meidän puolella on yötä. – Tänapäivän olimme mekin Dahlissa päivällisellä aivan koko joukko. Vielä sopi päivitellä mamman Iisalmen matkaa, siitä kun ei tainnut tulla mitään. Lohdutusena Hellin totesi: Jos siellä lie niin kylmä kuin täällä, niin ei tehne mielikään, täällä tahtoo aivan paleltua tänään, niin käy kova viime. – Kirje päättyi tavanomaisiin terveisiin, myös Jukalta ja Alvalta.”

Seuraava kirje onkin viivästynyt. Syynä voi olla, että Hellin on pulska rouva, mutta oli kaiken puolin terveempi kuin Elviira, kuten Alva omassa kirjeessään 2. helmikuuta 1897 kirjoittaa. Törnqvisti-en perheen esikoinen syntyi toukokuussa. Sitä ennen ehti tapahtua tavallisuudesta poikkeavaa kerrottavaa, kuten Hellin asian ilmaisi mammalle kirjeessään 25. huhtikuuta:

”Nythän tuota on jotain kirjoitettavaakin, joka ei ole aivan jokapäiväistä. Tuskin lie teidänkään kohdalla milloinkaan sellaista sattunut kuin meille viime viikolla sattui. – Ei ole mulla suinkaan tänä

ensi vuonna ollut ollenkaan piikaonnea. Arvelkaas – pääsiäispyhinä, jälkimmäisenä, valitti se meidän Saara, että hän tuntee ittensä kipeäksi, jonka vuoksi hän melkein koko päivän oli pitkällään. Me itse teimme enimmäkseen työt. Annoinpa vielä hänelle konjakkarin vahvistukseksi. Seuraavana tiistaiamuna, kuin mentiin kyökkiin, oli hän hävinnyt. Saimme sitten Lemmeltä tietää, jonka hän oli havauttanut ennen lähtöään, että hän yhä vaan on sairas ja aikoi mennä hierojalle. Emme olleet tuosta hyvinkään huolissamme sinä päivänä, olin vaan vaihteestaan hyvinkin mielelläni köksänä, kuin hyvin jaksoin. Vaan kuin Saaraa ei seuraavanakaan päivänä alkanut kotiin kuulua, läksin hänen siskonsa luo kysymään häntä. Sisar ei tiennyt mitään, ihmetteli vaan ja sanoi pelkäävänsä asiain olevan väärin päin. – Hän läksi sitten tuttujen luo kyselemään ja saikin tietää, että Saaran on pitänyt mennä synnytyslaitokseen.”

”Mutta jopa me kaikki ällistytettiin, harmitti hiukan, vaan minkäs tais. – Emme mitään erikoista hänessä huomanneet nyt enempi kuin ennenkään. Korsettia hän ahkerasti piti, vaan niitähän pitää melkein kaikki kaupungin piijat. Kiire lähtö se tuli, tänne jätti tavaransa, palkkansa ja kaikki tyyni. Saas nähdä mitä tuumaa, kuin tulee niitä perimään.”

”Elviira antoi meille Sohvin ensi kuuksi, aikoo itse keittää. Paremmalle osallehan me näin ollen tulimme. Sohvi on tottunut, hän kuin oli Elviralla silloin kuin Helge syntyi.

Joitain muutoksia oli Savikoskella tehty, koskapa Hellin kyseli miltä mammasta tuntui, kun huusholli oli eri sorttiin järjestetty. Myös tulevan kesän varalta hän tiedusteli pääsyä mamman täysihoitoon. Tässä yhteydessä tärkeätä oli selvittää mikä oli mammalla kesän palvelijatilanne ja töitten järjesty. Omien vaatimusten Hellin sanoi olevan vähäi-

siä, paitsi alinomaiset pyykin pesut ja silitykset. Omasta puolestaan Hellin oli varautunut kesäkuun alusta lähtien aputyön tuloon Viipuriin. Kun tämä oli kotoisin Iisalimesta, arveli tämän tulevan mielellään myös Karttulaan, milloin se sitten tarkemmin sovittaessa tapahtuukin. Viipurissa kevät teki tuloaan, lumi oli jo kadonnut – miten lienee Karttulas- sa – meri tosin oli vielä jäässä ja siten merkinä talvesta. Päivällä oli jo hyvinkin lämmintä, varjossa 13–14 astetta. Päälysnutuitta ovat Dahlin pojat puuhanneet läpi päivän tuolla pihamaalla. Alkavat olla niin mustia kuin olla voi. Helge käy virkeämmäksi ja vallattommammaksi päivä päivältä. Se on aivan toista poikaa kuin Uno.”

Kuten aikaisempana keväänä, myös nyt Hellin oli lupautunut hankkimaan mammalle tämän pyytämiä siemeniä.

”Saitte kai ne muut siemenet postissa ja Alvan matkassa ne kurkun siemenet? Luulin jo, ettei kurkun siemeniä täältä saisikaan. Löysin sitte ne jälestäpäin. Muutenkin oli siemenet aivan eri nimisiä siinä hintaluettelossa mistä ne valittiin. Elvirahan niitä kukkia tunsin nimeltään ja määräsi mitä ottaa pitää. En saanut niitä kaikkia mitä siinä laittamassanne luettelossa oli. – Hyvä on jos kaikki nekin kasvaa ja kukkii.”

”Teillähän oli koko joukko pääsiäisvieraita. Uusia vävyjä ja jos vaikka mitä. No miltä se anopista vävyn alkua tuntui? Me tapasimme hänet [Tuure] täällä, sieltä palatessa käväisi silloin täällä aamukahvilla 5 ja 7 välillä. Jukka meni häntä vastaan. Hyvindhän tuo oli tyytyväinen matkaansa, vaikka kehui sangen huonon kelin olleen.”

”No lopetanpahan tämän nyt tähän toivoen, että kohta tännepäin kirjoitatte. Terveisiä vaan kaikilta meiltä kummassakin talossa. Hyvin hyvästi on voitu kaikki tyyni, jos emme ota lukuun Elviran

mahaa, joka aina vaan kronglaa. Voikaa hyvin – Hellin.”

Törnqvistin perheen esikoistytär syntyi 11. toukokuuta 1897. Odotusajasta Hellinin kirjeissä ei mainittu, eikä näyttänyt olevan erityinen kiire tapahtuneesta mammalle heti kirjeessä kertoakaan. Toukokuun 29. oli sen aika, kun oli jotain uuttakin sanottavaa.

”Kiitos kirjeestänne onnitteluihneen, mikä saapui oikeaan aikaan, vaikk’ei ole tullut ennen annetuksi tietoa voinnistamme. – Hyvin me kaikki olemme voineet, minäkin olen taas pystyssä. Lauantaista viikko olin ensi kerran. Sain maata tavallista kauemmin, kuin se pieni repeämä oli myös paranneltava. – Elvira kai kirjoitti teille miten kaikki meni. – Tyttö on ollut hyvin hyvä juoninen, syönyt on vaan ja maannut, hyvä olisi jos sillään pysyisi.”

”Nyt on niin, että johan se tyttö tänään sai nimenkin, ”Ainoksi” häntä nyt kutsutaan ja omin luvun panimme mummin kummiksi. Niin myöhään tuli varmuudella päätetyksi vanhuksien tänne tulo tänä päiväksi, ettemme olisi teiltä enää ehtineet vastaus-ta saada, siksi uskalsimme omin luvun kirjoittaa teidät kummiksi. Ette kai pahaa tykkää.”

”Vanhukset [Jukan] näet tulivat tänne ja Alva toisapäivänä, niin pidimme ristiäiset aivan omin joukoin. Farfar risti ja kummeina olivat paitsi teitä farfar ja farmor, Elvira, Alva, Gustav ja Tuure. – Kahvit ja viinit juotiin ja yhdessä syötiin päivällisen ja siinä se lysti oli! Aino oli niin hiljaa ristillä, silmät auki vaan makaili eikä hiiskunut niin mitään.”

Törnqvistit olivat ristiäisten jälkeen heti, kun vanhukset olivat lähteneet Viipurista, muuttamassa uuteen asuntoon ja sen jälkeen tietysti oli edessä matka Karttulaan. Aikomuksena oli päästä kau-

pungin kuumuudesta matkaan niin pian kuin se oli mahdollista. Ongelmana oli toistaiseksi epävarmuus siitä, millä konstilla päästä Suonenjoelta Savikoskelle. Mitkä olivat laivan kulut Iisvedeltä tai oliko tyydyttävä hevoskyytiin. Mammalta pyydettiin näistä tarkempia tietoja matkavalmistelujen edistymiseksi.

Taipaleelle ei kuitenkaan jouduttu hyvin ripeästi, eikä se ollut pahitteeksi, sillä kevät oli kylmä. Kesäkuun 8. päivätyssä kirjeessään Hellin kertoo mammalle:

”Täällä on ilmat muuttuneet niin kylmiksi, ettei ole meininkiäkään näin ollen lähteä. Tohtorikin oli sanonut, ettei ole hyvä lähteä näin tuulisella säällä. Voihan se olla niinkin, että siellä onkin paremmat ilmat ja junassahan kyllä mennä retuuttaisi. Kuka nyt tietää mikä on paras aika lähdölle. Niinhän oli aikomus, että lopulla viikkoa lähdemme jos vaan ilma myöten antaa.”

”Olemme tuumineet siitä loppumatkasta niin, että tulisimme kolmisin, Aino, Jukka ja minä Suonenjoelta kyydillä ja antaisimme palvelija tavaroiden kanssa tulla Iisveden kautta. Ei sitä uskalla lähteä Vihurilla ehken, eihän tiedä minkälainen ilma satuu.”

”Saapihan aina kievarista hevosia, rattaihin kanssa on huonomminkin, vaan kyllä kai niillä pääsee. Me tulemme siis milloin vaan paraiksi näämme, ei tarvitse hevosia sitte huolehtia sieltä.”

”Sen palvelijan arvelimme tuoda mukana. Hän ei tule olemaan siellä koko aikaa, aikoo mennä Iisalmelle kotiinsa. Tultuamme pesee ensin pyykin ja sittenpä vaikka saa lähteä kotiinsa. Muutakin asiaa kirjeessä lienee ollut, mutta harmiksi sivu oli revennyt ja hävinnyt.”

Ehti kulua pitkä aika, ennen kuin kesän jälkeen Helliniltä lähti kirje mammalle. Oltiin jo lokakuun puolivälin tietämissä, kun Hellin löysi 17. päivänä sopivan tilaisuuden toteuttaa aikomuksensa. Kirjeen lisäksi oli lähetettävänä myös Savikoskelta lainattu pakkilaatikko, joka nyt palautettiin, ei kuitenkaan tyhjänä, kuten kirjeestä selviää:

”Se on nyt kai Kuopiossa, jo viime keskiviikkona täältä lähti. Siinä on kaalia ja omenia ynnä Elviralta se pakkakuppi ja yksi tyynynpäällinen, mikä oli meidän tyynyn päällä. Elvira pani myös omeniensa mukaan yhden Viipurin rinkelin, vaan luulen sen olevan melkein syötäväksi kelpaamattoman, saa kai kaalin ja omenan maun.”

Lokakuun alkupuoli oli Viipuri Makkosten nimipäivien aikaa ja niistä riitti mammalle kerrottavaa. Oman väen kesken päiviä oli vietetty. Terveytensä puolesta Törnqvisteillä kaikki oli kunnossa ja Aino oli käyttäytynyt kiltisti. Emilin rouva, Sigrid oli matkallaan käynyt tuomassa sekä Kuopion että Helsingin terveisiä. Muuten elämä oli aivan ennallaan, kuten Hellin mainitsi.

Mamma oli kirjeessään kysellyt Helliniltä Aina-serkun ja tämän miehen kuulumisia. Aina oli Henrik Makkosen Peter-veljen 12 lapsesta yhdeksänneksi vanhin. Hellin tiesi kertoa Ainan avioituneen huhtikuussa konttoristi Olli Puhakan kanssa ja olivat aivan ”nuorta parttia”. Samana päivänä oli kuollut Ainan Alma-sisar, joka asui Joensuussa. Häneltä oli jäänyt pikku poika. Muista sukuasioista Hellin tiesi, että Hilda-serkun joukolla elämä oli hyvin mallillaan, mutta Bernhard-serkun elämä ei tainnut olla kovinkaan onnellista. Bernhardin eukko kuuluu olevan niin kovin häijy. Rahojensa päältä kai luulee kannattavan komtierata. – Terveenä kuuluvat muuten setälässä olevan.

Sisarusten kirjeissä oli hyvin tavanomaista pyytää mammaa lähettämään muikkuja, muikun mätiä, voita ja perunoitakin. Helliniltä näitä pyyntöjä ei liiemmin lähtenyt. Nyt lokakuussa kuitenkin palvattu lampaan liha oli kysyttyä. ”Miten alkaa hurista se meidän lampaanlihan palvaus? Sitten kuin niitä lähetätte, pyydämme, että lähettäisitte muikkuja. Muikun määhnää luulen täältä saatavan yhä halvalla kuin sieltäkin.”

Karttulan asiat olivat aina kiinnostavia ja niistä kyseltiin. Lampuodin kuulumiset ja emännän hankkiminen oli yhtä kiinnostava tietää kuin Havutti-tantin kunto. ”Yhäkö hän jaksaa höperehtiä?” Terveisiä hänelle kuitenkin lähetettiin. Lopuksi oli vielä kerrottavana Ainin kuulumiset:

”Meidän Ainollapa on jo kolttikin, vaikka sitä ei juuri usein vielä päälle panna. Tukevampi on kapallossa kanneksia, se vähä mikä sitä pystyssä pidetään. Ei vielä tuntiakaan päivässä ole ryökkinä päätaivasta kohden.”

Seuraava kirje lähti 23. marraskuuta, ja sen oli tarkoitus olla perillä Katariinan-päivänä, joten sopi samalla onnitella mammaa nimipäivänä. Mammalta oli tullut Viipuriin kirje, johon ei vielä ollut vastattu. Nyt sitä kiirehti rahatilanne.

”Olen katastanut kannattaisiko tässä rahaa lähettää lampaan lihan ostoksi vai ei. Niin hullusti se nyt on, ettei nyt riitä ainakaan ennen joulukuuta.”

Ellen-sisar oli ollut kotona Karttulassa ja sairastellut siellä, jota Hellin kovin pahoitteli. Ellen oli ollut Rautalammilla Korholan talossa työpaikassa, josta oli lähtenyt Savikoskelle.

”Mikä siinä on, että hän heti kotiin tultua tulee sairaaksi. Mahtoiko hän Kuopiossa lennellä liiaksi, sitä täällä mietimme.” – Usein juohtuu Armas veikko myös mieleen, kuin joka päivä näkee sa-

nomalehdissä heikolle jälle jääneistä kertomuksia. ”Kunpa Armas ressu ei erehtyisi menemään heikolle jälle [koulutiellään]. Myös Ainon hampaitten tulo ja muutkin hoitoon liittyvät asiat askarruttivat Helliniä.

”Me täällä olemme oleilleet entiseen tapaamme hyvin tervennä. Ainokin on ollut yhä terve ja kiltti. Ei hampaita vielä kuulu. Pelottaa vaan niiden tulo, jos hyvin kovalle ottaa. Ihmiset peloittelevat ja eihän se taida leikin tekoa ollakaan. Senkin meidän viimevuotisen Saaran lapsi kuului toisella viikolla kuolleen hammaskipuihin, niin sanoi Saara, liekö perää. – Yhä minä piijua syötän ja olen aikunut pitkittää jos vaan lie mahdollista aina siihen asti kuin hampaat tulee.– Nyt viime viikolla on Aino tahtonut hiukan tahtomaan istumaan ja olemmekin vähin erin häntä polvella istutelleet.”

Jukan syntymäpäiväkekkereitä oli vietetty 11. marraskuuta peräti kansakoululla. Vieraina olivat olleet kaikki opettajattaret ja opettajat rouvineen, lähes 60 henkilöä kaikkiaan. Tarjolla oli ollut teetä ja hedelmiä. Kustannusten pienentämiseksi Elvira oli ollut passaamisessa auttamassa ja kaikki oli mennyt hyvin hyvästi, kuten Hellin asian ilmaisi. ”Tää kalaasi se osastansa auttoi meidän kassan pienenemistä.”

Kirjeensä lopussa Hellin kertoi Dahlien seulovan Karttulaan menoaan. Kovasti Elviraa haluttaa ja poikia myös. Rahakysymys lie suurimpana esteenä, Hellin pohdiskeli. Terveinä olivat Dahleilla olleet, lukuun ottamatta Elviran ainaista vatsavai-
vaa.

Joulun jälkeen vuoden viimeisessä kirjeessä 28. joulukuuta Hellin päivitteli heidän vain laiskotelleen. Olivat nököttäneet yhdessä paikassa ja tulleet saamattomiksi. Albert-veli oli ollut joulun vietossa mukana ja häntä olivat tarinoittaneet kovasti ja

vähän laulattaneet (Efter balen). Joulukuusi oli laitettu aattona ennen puolta päivää ja sitten illalla sitä poltettiin syöden snackia ja prätisten. Siinä ilta oli mennyt niin, että oli lähes puoliyö, kun maata menivät.

Aino ennen maata menoaan katseli myös kuusta, vaan ei juuri suurella intressillä. Salin lamppu oli juuri yhtä hauska. Jouleluistaan hän ei paljoa välittänyt, vaan siihen oli pätevä syy. – ”Kiitos vaan mosterit niistä. – Se on semmoista, että me rupesimme antamaan maito ja vesisekoitusta kerran päivässä, vaan heti näimme, ettei mampseli siitä tykännyt. Kolme päivää sitä pitkitimme, vaan kuin Aino tuli niin kipeän makuiseksi, itki lakkaamatta ja valvoi yöt ja päivät, masu epäkunnossa j.n.e.p. niin ei auttanut muu kuin tohtorin neuvosta lopettaa se koe, ja jatkaa entistä ’hyvän’ruoan (vaikkei sitä Gustav saa) antia ja tyttö on taas kilteistä kiltein, niin iloinen ja rauhallinen. Manda oikein naurahtaa kuin Aino nukkua tuuskahtaa ilman hoijakkaa.”

Joulun ajan vieraista ei ollut pulaa. Tahvanana olivat Coranderit ja Huhtiset ja ensimmäisenä joulupäivänä oli tullut Emil Aejmelaus jo aamupäivällä ja viipynyt yli päivällisten. Hän oli kovin suruissaan ja sanoi melkein itkevänsä. Komppa kävi useasti Törnqvisteillä. Hän oli kysynyt, josko Uno oli häntä kovin moittinut. Hellin oli tähän vastannut, että ei niin paljoa kuin ennen tapaamansa Kompan oppilaat.

Yhteyden pitäminen isä-Henrikin puolen sukulaisiin oli mahdollista Viipurissa, kun siellä asui hänen Antti veljensä poika, Wilhelm perheineen. Albert ja Jukka olivat käyneet häntä tervehtimässä Kolikkoimäellä, missä tämä asui. Hellin oli jättänyt menemättä mukaan Villen luokse, kun oli ollut koiranilma, lämpöasteita ja vettä satoi.

Kirjeensä lopussa Hellin lähetti perheensä kanssa Savikoskella joulua viettäneelle Elviralle terveiset, että Thunebergin poika jo seiso i yksin ja kävelemistä aloitteli. – Terveinen johtui varmaan siitä, että Dahlin pojilla tämä kasvuvaihe oli hitaampi.

Vuodelta 1898 oli syystä tai toisesta säilynyt kirjeitä vain kaksi kappaletta, molemmat alkupuolelta vuotta. 3. helmikuuta päivätyssä Törnqvistit lähettivät mammalle syntymäpäivönnittelunsa. ”Yhtä harras on onnittelumme, vaikka sen saatte vastaanottaa päivää liian myöhään. Ja syy ei ole meidän, vaan postin, jolla on niin huonot tulopäivät [posti kulki Kuopiosta Karttulaan harvakseen.]”

Huhtikuussa Törnqvisteillä oltiin kovin huolissaan Ainon sairastelusta. Kuukauden puoliväliin saakka hän oli ollut sangen surkeana pikku kultu, kuten Hellin mammalle kertoi. Rokotuksen kanssa samaan aikaan oli tullut kova yskä, jota epäilivät kuristustaudin [kurkkumätäbakteerin aiheuttama kurkunpään tukos] aluksi. Samaa yhteyteen sattui vielä ensimmäisen hampaan puhkeaminen. Viipurissa olivat erityisesti lapset sairastaneet noina aikoina koviakin tauteja. Hellinin mukaan joku viikko sitten kuoli paristakin heidän tuttavaperheestä lapsia. Se meidätkin säikäytti, kuin juuri samaan aikaan eräs pikku tyttö kuoli kuristustautiin.

”Sangen hauskaa on, että kaikki on hyvin nyt. Olemme valmiita vaikka vieraita vastaanottamaan.” Odotuksena oli, että mamma ja Eemilin herskapi matkustaisivat pian Viipuriin. Tätä toivottiin ja terveisiä lähetti myös Armas, joka oli tullut Viipuriin kouluun ja piti kortteeria sisarusten luona.

Kirjeitä Hämeenlinnan vuosilta

Mamman käyntiä toivottiin myös kirjeessä, joka oli kirjoitettu helmikuussa vuonna 1901 [Väli vuosilta ei ole kirjeitä, ja vuodelta 1901 on vai tämä ainoa]. Törnqvistit olivat Jukan viran myötä muuttaneet Hämeenlinnaan jo edellisvuonna. Kun yhteyttä Savikoskelle pidettiin jonkun verran myös puhelimitse, se varmaan vähensi kirjepostia. Hellin kirjoitti:

”Unon kanssa telefonissa juttelin joulukuulumisi anne ja hauska olikin kuulla, kuin vielä kertoi semmoista erinomaista, että Ellenkin on saanut terveenä kerran olla siellä.”

”Mamman tulosta kyselin ja arveli hän teidän meinaavan tässä kuussa tulla. Hauskapa olisi jos tuosta tosi tulisi nyt. Meillekin sopii paraiten tässä kuussa, sillä niin kuin tiedätte, ensi kuun alussa odotamme iloista perhetapahtumaa ja se joukon lisäksi näin ahtaissa asunnoissa on tuntuva. On niin epä-mukavasti nämä huoneet vielä, että ei jenkaamallaakaan tahdo passeliksi saada. Hätähän tässä on, vaan mennäänhän tässä, sanoi ennen pappakin. Tulkaahan nyt kohta vaan. Ja kirjoittakaa hyvissä ajoin.”

”Aino tuossa vieressä supattaa, että mummin pitäisi tuoda tullessaan pussissa talkkunaksia, kuin kerran meillä ei enää ole ollenkaan. Hyvä asia se olisikin, jos jonkun kilon taas saisimme. Entisestä lähetyksestä kuin myös muikuista lähetin 10 mf Elviralle, minkä hän saa laskea hyväksenne Armaan lukukausi- eli kuukausimaksuihin.”

”Pitäisi kertoa jotain elämästämme, vaan enpä tiedä mitä kertoisin. Hyvin tuo on yksitoikkoista ollut taas nää viikot kuin Jukka on ahkerasti oleillut matkoilla. Tänä aamuna tuli kotiin ja huomenna lähtee taas, viipyäkseen pari viikkoa luultavasti.”

”Odottavan aika on pitkä. Passaisi niin ottaa matkustavia vieraita vastaan nykyään, nimittäin semmoisia kuin on mammat, veljet, siskot j.n.e.. Vieraista muista, että onhan täällä yksi sukulaisten sukulainen, nimittäin Tuuren veli, joka on täällä sotaväessä. Hän on parastaikaa meillä. Toista kertaa on vasta lomalla. Ei hänelläkään ole viljalti tuttuja täällä, me olemme ainoat ja meitäkään ei ollut nähnyt ennen kuin viime sunnuntaina ensikeran.”

Kirje päättyi siihen hartaaseen toivomukseen, että Hellin aivan pian saa kirjeen mammalta hauskoine uutisineen – että mamma on tulossa Hämeenlinnaan.

Jos muita Hellinin kirjeitä mammalle vuoden varrelta ei ole tavattu, yksi oli melko varma, syntymäpäiväksi onnittelut. 2. helmikuuta v. 1902 lähtivät monet sydämelliset onnittelut mammalle. Hämeenlinnan kuulumisina kerrottiin, että pitkin syksyä oli Jukka ollut ulkomailla ja silloin Hellin sanoi kirjoittaneensa ahkerasti, sen jälkeen ei ole tullut kirjoitetuksi mihinkään. Mielelläänhän sitä lukisi kirjeitä, vaan eipä kukaan kirjoita yksipuolisesti.

Omista kuulumisista kertoi pieniä yskiä ja nuhia perheellä olleen. Tapion nuha oli ollut esteenä vieroittamisen lopettamiselle.

”Tapio on jo aika poika, kävelee jo puuta vasten ja ryömiikin, jos annettaisi, vaan ei ole paljon kylmettymisen pelosta annettu lattialla olla. Virkeä poika hän on hyvin. Sittenpä hän saatte omin silmin nähdä sen possun, niin kuin meidän muidenkin elämän.”

”Hauskastihan tuo on aika muutenkin mennyt, kuin Jukkakin taas on kotimaassa, joskaan ei aina kotosalla – käy hän sentään aina viikon perästä. Väliajatkin menee toista paremmin tänä talvena kuin

nuo pojat ovat juttelukampraattina ja aina sillä Albertilla tarinaa riittää.” [Albert ja Uno olivat Hämeenlinnassa pitemmän aikaa ja asuivat Törnqvisteillä. Kirjeissään mammalle Albert kertoi myös Hellinin joukon kuulumisista]

Mamman vierailua pohtiessaan Hellin kertoi Jukan vanhempien olevan kuun puolivälissä tulossa Viirailta käymään. Vaikka olisikin hauska pitää mammaa samaan aikaan, eivät tilat tähän riitä.

”No, miten se mamma on tuuminut tään vuotisen matkansa? Eemil kirjoitti, että aikoisitte tässä kuussa lähteä liikkeelle. Ette taida enää muistaa viime talven pakkasia ja kylmiä huoneita. Kesällä hän tuumasia vasta kertana lähtevänne lämpimällä ilmalla. Kyllä pahasti pelkään, ettei tämäkään asuntonne ole niin lämmin kuin mamman oma kamari. Hauskaahan olisi mammaa täällä nähdä, vaan peloittaa, että pitäisi teidän taas uunin kylkiä hyväillä.”

”Minä kumminkin luulisin, että olisi hauskeampi keväällä eli kesän alusta, silloin voisitte hiukan nähdä näitä seutujakin. Lähtekää vain milloin sopii teille. Koetetaan lämmittää. Aina me nyt 16–18 astetta saamme.”

Hellin kehotti mammaa ottamaan kiertomatkalipun Viipurin kautta, mutta passaamaan matkansa kuitenkin niin, ettei sattuisi yhtä aikaa Jukan vanhusten kanssa.

”Silloin on mahdoton saada sijaa yhtä aikaa molempia vieraita pitää. Ei riittäisi meikäläisen pienen talon huoneet, ei makuuastiat. Unonkin täytyy mennä vanhusten täällä olo ajaksi Albertin huone-toveriksi.”

Kirjeensä lopussa Hellin mainitsee Albertin, Unon ja Jukan lähteneen konserttiin. Kun on sunnuntai-ilta, Sohvikin lähti kävelyille ja hän jäi yksin lasten

kanssa. Terveisten ohessa Hellin yllyttää mammaa kirjoittamaan heille – yhdellä kirjeellä tavoittaisi kolme lastaan.

Seuraava kirje on päivätty Hämeenlinnassa vasta 25. lokakuuta v. 1902. Se alkaa tavanomaisella päivittelyllä kuinka on taas aikaa kulunut edellisestä kirjeestä. Jatkona oli toteamus:

”Kunpa telefonilla pääsisi, niin kyllä se oisi asiaa! Mamman olisi voinut pitää selvillä lasten terveystilanteesta, joka aiheutti huolta.” [Muusta yhteydestä on tullut käsitys, että Savikoskella oli tuolloin ollut telefoni jo joitain vuosia].

”Ensiksi tavallisesti kirjoitetaan, että olemme voineet hyvin, vaan en minä nyt niin osaa kirjoittaa. Aikaisemmin syksyllä ensin Tapion vatsa niin kauan oli huonona, tohtori sanoi punataudiksi. Ny on jo sentään ollut kuukauden terveenä ja aina nälkäisenä. Hyvin on syönyt, sen näkee jo päältäpäinkin.”

”Albert kävi viime sunnuntain aikana. Aino piiju taas silloin oli parhailaan sairaana, niin kuin silloin luulimme, tavallisessa kaulataudissa. Vaan se kaulatauti kuin ei alkanut helpottaa, oli kestänyt jo toista viikkoa, menimme hänen kanssaan lääkäriin. Lääkäri, katsottuaan kaulaa sanoi heti, että Ainossa on kurkkumätä. Kauhistuimme, emmekä tahtoneet uskoa, vaan haimme toisen lääkärin, joka tutkittuaan vakuutti samaa. Hän arveli, että kuin se on lievää ollut alusta, ehken menee samalla tavalla loppuun asti. Hyvässä toivossa olimme ja odotimme, näyttikin lähtevän parempaan. yks kaks kuume rupesikin nousemaan ja huomasimme kaulan käyvän pahemman näköiseksi. Silloin lääkäri arveli viisaimmaksi ruiskuttaa sitä difteria-seerumia ja sen tekikin. Vuorokausi sen jälkeen oli kuume poissa ja kaulasta pilkut tiessään. Nyt Aino on jo ollut saunassa ja huoneita täällä putsattu.”

”Pelolla olemme Tapion elämää katsoneet, vaan ei hänessä kumminkaan mitään merkkiä näy.”

Kun lasten sairaudet oli selostettu, Hellin kirjeen aloittamisesta seuraavana päivänä, sunnuntaina 26. lokakuuta helpottuneena kertoi Jukan olleen Ainon sairauden ajan kotona, mutta nyt oli asioissaan matkustanut loppuviikoksi. Vieraitakin Ainon sairastaessa oli talossa ollut, mutta kun taudin laatu selvisi, olivat kiireesti kaikonneet. Muuten oli perheen elämä ollut hiljaista. Anoppinsa Iinan kanssa oli vain telefonissa jutellut. Syksyn koittaessa oli taas muikkujen ja mädin aika ja siihen oli lapset jo pienestä totutettu:

”Aino käski sanoa mummille terveisiä ja kysyy onko siellä muikunmätiä. Kerran ostimme juomalasin sitä täällä ja Aino kovin siitä tykkää. Vaan ei sitä juuri kannata ostaa kuin maksa 3.40 kilo. Arvelin vähän kysäistä omastakin puolesta, missä hinnassa se on siellä. Muikkuja tekisi taas meidän myös mieli. Olisi meillä kyllä oma astia, vaan sen sinne lähettäminen on niin hankalaa kuin ei tiedä kuinka kauan se seisoo Kurkimäellä ennen kuin on sopivaa kyytiä Savikoskelle. Jos nyt saisitte muikkuja, niin kovin mielellämme niitä jonkun 4-5 kiloa ottaisimme ja samaan astiaan voipaperin sisään 1 kilo eli 2 kiloa tuoretta muikunmätiä. – Sitä varten panen tähän mukaan kympin. Jos sattuu saamaan pieniä muikkuja ainakin osaksi, niin hyvää olisi, ne aina maistuvat minusta kumminkin.”

Kirjeensä lopussa Hellin pohtii Laina-sisaren oloa Tammisuolla parmurskana ja taas vähän ajan perästä [kirjoittaa] olevansa pankkiröykkyjänä. Mammalle meni terveiset, että jos telefoneeraa Kuopioon, kertoisi sinne kaikille terveisiä.

”Hämeenlinnassa 1. helmikuuta 1903. Mamma Rakas. Me täällä on eletty entiseen malliin; joulua vietimme täällä kotosalla Onnilaiset ja Albert vie-

rainamme. Nyt olimme vastavisiitillä Helsingissä viime viikon. Emme aivan kyläilyn tähden sinne menneet. Se Ainon kaula, joka niin usein on ollut kipeänä, olisi jo aikoja sitten pitänyt laitattaa, vaan tähän asti on viipynyt. Lauantaina sitten oli Jukka Ainon kanssa sairaalassa, missä liiat koristukset eli ne mandelit poistettiin. Hyvin kaikki meni eikä Aino mitään tiennyt, kuin makasi. Sen ja seuraavan päivää sitte oli sängyssä, ei kuitenkaan tarvinnut olla sairashuoneella, vaan pari tuntia leikkauksen perästä sai tulla kotiin eli Onnilaan. Niin siellä sitten oltiin Helsingissä viikko loppuun, me muut paitsi ei Jukka. Hän meni jo maanantaina matkoilensa ja sitten Riihimäellä yhtyi meihin ja tuli kotiin.”

”Tapio on ollut hyvin syömisessään ja juomisessaan ja lie vatsakin täynnä, niin kuin ennen Albertin. Hyvin se Tapio on käynyt urhoolliseksi – nyrkkiä näyttää hyvin usein kuin vaan ei kaikki mene mieliksi. Puhumiseen on jäykkä, muutamia sanoja vasta sanoo, vaan kyllä hän silti asioista selviää, viittoilee niin, että kyllä pitää tyhmänkin ymmärtää.”

Mielenkiintoinen on tieto Savikosken uudesta saunasta, jonka mamma oli rakennuttanut. ”Mitenkäs se on mieluinen, oliko piirustukset hyvät? Ja hyvinkö löyly on kitkatonta?” Mamman odotettu kiertomatka askarrutti ja milloin se toteutuu. Hellin suositteli mammalle matkaa keväiseen aikaan, jolloin näkisi maailmaa Hämeenlinnassa päin – samaa hän oli suositellut jo aiemminkin.

Törnqvistit olivat vuokranneet kesäasunnon Sääksmäeltä, 2-3 tunnin laivamatkan päästä Hämeenlinnasta. Asunnossa oli neljä huonetta ja kyökki, niin että vieraitakin sopi ottaa vastaan, joskin Törnqvistien perhe oli nykyisestään kasvassa, kuten Hellin mainitsi.

”Asiat ovat niin, että jos kaikki hyvin käy, saamme jonkun palleroisen toukokuulla tai kenties kaksi, niin kuin Jukka luulee.” Aikomuksena Törnqvisteillä oli päästä muuttamaan Sääksmäelle kesäkuun alussa, vaikka Aino kyllä tahtoikin lähdettäväksi Karttulaan. Jukka puolestaan halusi pysytellä työssä takia lähempänä Hämeenlinnaa eikä ainakaan viipyä Savikoskella kovin pitkää aikaa.

Emilin kautta Törnqvisteille kantautui maaliskuun lopulla tieto, että mamma oli liukkaalla kelillä kaatunut. Hellin asiasta mammalle kirjeessään totesi, että onneksi siitä ei ollut pahempia seurauksia. Mitään luurikkoja ei tullut, ne olisivat olleet vielä pahemmat parantaa kuin lihaviat. Talvi oli ollut oikullinen ja liukkaita päiviä useita. Nyt aprilinpäivän aattona Hämeenlinnassa kaupungin kadut olivat jo sulana. Myös järvi Törnqvistien ikkunan edustalla oli jo aivan sula ja lumia näkyi tuskin ollenkaan.

Törnqvisteille odotettiin Jukan vanhempia tulevaisiksi Hämeenlinnaa. Illansuun vanhusten matka oli siirtynyt ja siirtynyt, eivät uskaltaneet enää kelin takia ja Hellin arveli sen siirtyvän kesään. Jukan isä, ukki, aikoi silloin tulla virantoimituksiin, jos tarvitaan. ”Olisipa tuo mukavaa jos mummikin silloin tulisi, niin sattuisi kerran vielä samaan seuraan vanhukset. Mutta sehän olisikin ensimmäisen kerran kuin mamma faffan näkisi.”

7. toukokuuta v. 1903 päivätty kirje poikkesi toisista siinä, että se oli Jukan mammalle kirjoittama. Poikkeavaa oli myös se, että Jukka ilmoitti kiiruhetavansa heti vastaamaan mammalta äsken tulleen kirjeeseen. Miksi Jukka kirjoitti? ”Kyllähän Hellin on jo neljättä päivää ylhäällä, mutta rupean kuitenkin minä kynän käyttäjäksi.” Perheellisäys oli tapahtunut 4. toukokuuta – vastoin Jukan ennustusta vain yksi poika, ei kahta lasta.

Lapset olivat voineet hyvin, vasta syntyneelle oli tosin tullut vähän vikaa vatsaan. Tapio-possu on lihonut ja vahvistunut viime aikoina kovasti. Ruokahalu on hyvä ja puhua melskaa kovasti, kun kerran alkuun pääsi.

Artturi Johannes ja Onni Törnqvistin isän sukujuuret löytyvät Hämeenlinnasta, missä jo 1700-luvun puolivälin tienoilla työskenteli kulta- ja hopeaseppä Petter Törnqvist. Hän oli syntynyt vuonna 1726 ja mennyt ensimmäisen kerran avioon turkulaisen Elisabet Johanna Hambergin kanssa. Tämän kuoltua raatimieheksi tällä välin ylennyt Petter nai Lammin pitäjässä asuneen Sofia Ulrika Björckellin. Ensimmäisestä aviosta syntynyt poika sai isänsä etunimen ja meni aviioon Hauhon kappalaisen tyttären, Eva Magdalena Grahnin kanssa.

Myös nuorempi Petter jatkoi isänsä viitoittamalla tiellä kultaseppänä. Hänen pojistaan Karl Kristian opiskeli itsensä papiksi ja kuoli lopulta Pälkäneen pitäjänapulaisena. Vaimonsa Charlotta Sofia Nyströmin kera he saivat useita lapsia, joista Karl Gustaf Törnqvist (1822 – 1910) oli hänkin pappina. Paikkakuntia olivat mm. Hattula, Pälkäne ja Ikaalinen. Karl Gustaf nai hovineuvos Schreckin tyttären, Karolina Gustava Reginan (1835 – 1925). Tästä liitosta syntyi sitten vuonna 1864 tuleva arkkitehti Onni Törnqvist ja v. 1866 tuleva kanslianeuvos, FM Artturi Johannes Törnqvist. Vuonna 1906 vaihtui Törnqvist sukunimi Tarjanteeksi.^a

Ristiäisten ajankohtaa ei ollut tarkalleen päätetty; on katsottu miten äidin voimat vahvistuvat, hänen kun entisestä kokemuksesta päättäen tulee olla kauvan varovainen. Helluntaiksi ja sitä seuraavaksi viikoksi olivat kutsuneet farfarin ja fammun Hämeenlinnaan. ”Ristiäiset sovitetaan sen päivän mukaan, milloin Te Mamma tänne kerkiätte. Vielä Jukka pohti muiden sukulaisten pääsemistä ristiäi-

^aJuhan suku-uutiset:
http://juhansuku.blogspot.com/2010_04_01_archive.html

siin ja ennen Karttulaan paluuta mamman mahdollista käyntiä Törnqvistien vuokraamalla kesäasunnolla Sääksmäessä.”

Kirjeensä Jukka päätti tuhansiin terveisiin heiltä kaikilta ja toivomukseen, että mamma lähtisi liikkeelle sopivana aikana, niin hän voisi samalla tavata Illansuun vanhuksia.

Ristiäiset ja kesä meni, mutta mamma ei tullut. Hän meni, mutta Viipurista suoraan Karttulaan eikä tullut Hämeenlinnaan, kuten oli sovittu ja ollut tarkoitus, ja johon Törnqvisteillä oli valmistauduttu.

Tätä Hellin pahoitteli 12. marraskuuta päivätyssä kirjeessään. Siinä oli ihmettä kerrakseen. Siirikin oli kirjoittanut Turusta, että heillä oli paikat jo siinä kunnossa, että mummin hyvin sopi tulla. Tällainen matkan keskeytys ja paluu Karttulaan oli sattunut kesälläkin.

Tämän pahoittelun vastapainoksi Hellin kiitti saamastaan pussista sisältöineen. Sille tosin oli matkalla sattunut harmillinen haveri. Oli nimittäin se kala-astia vuotanut suolavettä talkkunapussille ja jauhot oli paksulti tahtaana. ”Kuivat jauhot olemme makeina paloina antaneet mennä kadotukseen. Kun olisi kulkevaa tännepäin, niin suurella halulla ottaisimme talkkunaksi lisää. Jos ei ennen, niin jouluna, sitten kun Uno tulee sieltä. – Mamma pyyteli meitä jouluksi sinne, van ei siitä mitään tule. Ei ole huvimatka tuollaisten vesain kanssa kulkeminen. Ensi kesänä tulemme.”

Kotikuulumisista tärkeintä oli lasten terveys ja muutenkin perheen vointi – joka oli ollut hyvä, liikkeellä olevista taudeista ja huonoista ilmoista huolimatta. ”Jukka on juoksennellut ympäri piiriänsä hyvin ahkeraan. Nyt hän on Helsingissä rakennuskomitean istunnoissa ja viipyy siellä

joitakuita päiviä.” Omasta puolestaan Hellin kertoi kovasti etsivänsä perheelle isompaa kortteeria, kun nykyinen alkaa käydä pienehköksi. Tosin asunnon löytäminen Hämeenlinnassa oli vähän vaikeanlaista.

Joulun lähestyessä mammalle lähti 22. joulukuuta päivättyä hämeenlinnalaisten puolesta Jukan kirje toivotuksineen. Omin joukoin aikoivat Törnqvistit joulukuusensa koristella. Lapset olivat terveen syksyn jälkeen yskäisiä, Päivö ei pitkiin aikoihin ollut ollut ulkoilmassa. Heidän piti viime tingassa lähteä jouluksi Helsinkiin, telefoni oli soinut monta kertaa päivässä viime aikoina, mutta lopultakin olivat voittaneet kiusauksen ja päättivät jäädä kotiin. Mitä Tapioon tuli, iloa, voimaa ja vallattomuutta on miehessä runsaalla mitalla; liiallisuuteen taitaa jo ihailumme mennä sen miehen suhteen! Äiti on opettanut poikansa kumartelemaan ylen ihanasti. Aino puolestaan oli joululahjommissa ja pysyttäytyi sivummalla, kun tiesi itselleen jotain lahjaa laitettavan.

Kirjeensä lopussa Jukka kertoo heidän olleen haudattamassa erästä lyseon opettajaa, maisteri Brummeria. Joukkoa oli ollut paljon, yli 60 hevosta ja kukkia myös.

Hellinin kirjekausi näyttää alkavan Marian syntymäpäivän tietämissä, mutamaa päivää ennen yleensä. Niin myös v. 1904 2. helmikuuta. ”Tämän olisi tarkoitus tulla juuri syntymäpäivänänne onnittelemaan meidän hämeenlinnalaisten puolesta. – Niin ne vuodet vyöryvät, 54 jo on teilläkin, pian minulla 31. Onpa sitä siinäkin – vaan onhan tuota 100 vuo-teen vielä aikaakin.”

Talkkunajauhojen ohella muikut ja muikunmäti sekä myös voi, olivat Savikoskelta pyydettyjä ja saatuja elintarvikkeita. Voita oli mamma viimeisessä kirjeessään luvannutkin lähettää, jos halu-

taan. Hellin hieman epäili sen kannattavuutta.”Ei taida sentään olla mikään afääri sitä sieltä kulettaa, kuin täältä saamme halvemminkin nykyään. Vaan olisi meillä toinen ja paljon tarpeellisempi pyyntö. Meillä ei näet ole koko talvena ollut talkkunaksia kuin vähän syksystä. Pyytäisimme kaikki, että hommaisitte nyt kohta meille jonkun 6 tai 7 kiloa. On jo aika ikävä niitä. Kaipa sieltä on kulkua asemalle niin että sen pikapuolin saisimme, jos sopii teidän asioissa pikapuolin niitä teettää. Onhan teillä ohria. panen niitä varten tähän 20 mf.”

Vaikka oli vasta helmikuun alku, Hellin otti jo puheeksi tulevan kesän vieton. Tarkoituksena heillä ei ollut tulla pitkäksi aikaa, mutta kuitenkin joskin vasta mesimansikka-aikaan, kuten Helin ajankohdan määritteli. Kesän viettoon vaikutti oleellisesti heidän muuttonsa kesäkuun alussa toiseen asuntoon, joka oli ensin putsattava ja nykyinen saatava tyhjäksi. Jukankaan ei sopinut olla siihen aikaan kaukana piiristään. Kesän alussa menevät Sääksmäelle Annilaan tai jonnekin Hämeenlinnan seudulla.

”Näinä päivinä sen Albertinkin luvut pitäisi päätymän, kunpa nyt vaan päätyisivät. Olen koko viikon ollut aivan pelossa miten sen nyt käy. Jos ei niin raittiita oltaisi, niin aivan pitäisi harjaiset pitää.”

Toukokuun lopussa Törnqvisteillä oli kaupungissa kodinvaihto edessä, mutta maalle muutto sai vielä odottaa ilmojen lämpiämistä. Ajankohtaista oli myös käynti Jukan vanhempien luona Virroilla, edellisestä kerrasta kun oli kulunut jo neljä vuotta. Heinäkuussa oli sitten vuorossa matka Karttulaan.

Kotoväen asiat Karttulassa askarruttivat näin keväällä kahdestakin syystä. Yhtäältä Armaksella oli todistuksen saantiaika, josta mammalta kyseltiin. Toisaalta Laina oli avioitumassa ja kiinnosti mitä

morsian hommaili, etenkin kun oli sairastellut. ”Hyvä olisi, että hoitaisi terveyttänsä, ettei enää huonommaksi menisi kuin mitä oli. – Onko ottanut matokuurin?”

Hellin aloitti kirjeensä Hämeenlinnassa 25. syyskuuta v. 1904: ”Mamma rakas! Kuin oli aivan unohtua vastata, vaikka asia oli kiireellinen. – On tässä kädet täynnä aamusta iltaan kuin Sohvi yhä vielä on sairashuoneessa. Kiireinen asia oli Armaksen talvipaltoo, jota hän kaipasi ja etsittiin mies mieheltä.”

”Kyllä se niin on, ettei tällä kertaa ole Jukalla muuta talvipaltoo kuin se, mitä vielä pitää. Viime talvena hävitimme yhden vanhan, vaan luulen, ettei siitä olisi maksanut vaivaa laitattaa. – Kuin olisi se Uno lähempänä, niin luulisin, että hänen paltoonsa olisi jo joutava ja sopisi Armakselle, aivan parahiksi. Minun on pitänyt näihin aikoihin kirjoittaa Unolle ja teen sen aivan tänä päivänä ja kysyn eikö hän voisi sieltä käsin hommata paltoota lähetetyksi, jos nimittäin sen luovuttaa. – Albertin paltoovaraston tiedän, hänellä ei ole mitään joutavaa.”

Junalla Hämeenlinnan ohi matkustavaa Emilveljen perhettä Hellin kävi Jukan kanssa asemalla tervehtimässä. Kun junien kulut sattuivat mukavasti, saattelivat heitä asemavälin ja puolen tunnin odotuksen jälkeen pääsivät takaisin Hämeenlinnaan [Oliko heillä matka etelään vai pohjoiseen, sitä ei mainittu. Asemaväli saattoi olla tuohon aikaan olla vaikka Harvialaan tai Parolaan.] Omassa perheessä pojilla oli ollut sairautta, niin yskää kuin vatsatautiakin. Päivö oli jo parin viikon ajan sairastellut ”vatsuria” ja laihtunut aivan huonoksi. Jukka oli Helsingissä hakenut apua professori Pippingiltä. ”Saas nyt nähdä rupeisiko auttamaan hänen määräyksensä.” – Aino kävi kouluun ja Jukka matkasi

jatkuvasti Helsinkiin, joskin matkustamisen tarve tästedes vähenee.

Kirjeen lopussa Hellin muisti appivanhempiansa hääpäivän, joka oli juuri saman päivänä 25. syyskuuta. Jos asiat on onnellisesti, niin kai ensi vuonna tänä päivänä olemme Illansuussa fammun ja faffan kultahäissä.

Joulun alla Hellin kirjelapussaan oli huolissaan jouluherkkujen resepteistä, joita mamma oli häneltä pyytänyt. Mitä olivat, sitä ei tarkemmin mainittu. Tärkeätä oli, että ehtisivät mammalle vielä ennen aattoa. Mamman pyyntö oli tavoittanut Hellinin Viipurissa, jonne hän oli Tapion kanssa matkustanut ja jonne kirje kyöräsi perässä. Lyhyt tervehdys päättyi tärkeään hätähuutoon – ”Talkkunoi-ta me ikävöimme!”

Kun onnittelukirje mammalle lähti 2. helmikuuta 1905, olivat onnittelijoina paitsi Hellin ja Jukka lastensa kera, myös Jukan vanhemmat, jotka olivat jo muutaman päivän viipyneet Hämeenlinnassa Helsinkiin menomatallaan. Hellin mainitsi heidän olevan hyvin virkeitä, ei muistaisi, että ovat jo 83 ja 70 vuotiaita. Harmitteli vaan, kun Jukan piti edelleen reissata Hämeenlinnan ja Helsingin väliä jatkuvasti eikä ole lomaa vanhusten vierailun kunniaksikaan.

Mamma oli lähettänyt voita, josta kirjeessä oli kiitokset. Sitä oli viimeksi tullut kolme palaa ja hyvin olivat maistuneet eikä merkkiäkään ollut enää jäljellä.

Hellin oli saanut kirjeen Lainalta ja sen myötä kuulumisia myös Yrjö-veljestä, joka oli aikeissa mennä Savikoskelle. Hellin arveli sen olevan mamman kannalta tietysti hauskaa, mutta toivottavaa oli, että nyt Yrjölle kaikki selviäisi hyväksi. Yrjön työpaikan kanssa näet oli vaikeuksia ja Hel-

lin sitä päivitteli. ”Mustalta taas tuntuu kuulumiset, olimmekin jo niin valoisissa toiveissa.”

Unolta ja Sigridiltä oli myös tullut kirjeet ja Alvan väkeä Hellin odotteli tulevaksi Hämeenlinnaan lähi viikolla, joten monelta taholta sisarusten elämä tuli näinä aikoina käsiteltyä. Armasta Hellin puolestaan oli luvannut [taloudellisesti] auttaa, mutta joulun jälkeen on oltu ahtaalla, niin ettei ole voitu lähettää, hän kirjoitti mamman kautta terveisinä. ”Kohta lähetän sen minkä olen luvannut.”

1. Maaliskuuta oli kiitosten aika mammalle voista ja kukosta. Kalakukkoa kirjeissä ei kovin usein mainittukaan. Nyt sellainen oli tullut sopivasti niin, että Alva ja pojat Arvi sekä Tapio pääsivät siitä osallisiksi, kun olivat tulleet käymään. Olettipa Hellin kukon olleen tarkoitettu hänelle syntymäpäivä onnitteeksi. Tämän ajatuksen mamma kuitenkin kirjeessään osoitti vääräksi. Vaan se ei haitannut ja hyvältä oli kukko maistunut. Jukka vain jäi sitä paitsi. Tämän Hellin kuittasi toteamalla: ”Se asia ei nyt ole autettavissa – siksi vähän se meidän isäntä kotiaan läsnäolollaan kunnioittaa.”

Illansuun vanhukset olivat paluumatkalla Helsingistä Virroille ja poikkesivat Hämeenlinnassa. Helsingissä olivat olleet Onnilassa sekä Vihdissä Attelassa. Heidän kolmiviikkoisen Helsingin matkansa aikana Hellin oli käynyt siellä tapaamassa.

”Hampaani alkoivat pitää sellaista pirinää, että piti mennä ottamaan pois muutamia ja paikkauttamaan toisia. Sieltä tultua muutaman päivän perästä sain kaulataudin, josta en oikein vieläkään ole selvinyt. Oli tavallista ankarampi tällä kertaa – aivan olin sängyssä ja kuume oli koko ajan. Aivan piti tohtoria hakea. Nyt on kuume pois, kaula puhdas, vaan voimia vei se kyyti niin, että en ole vielä jaksanut ulos asti lähteä ollenkaan. Lapset sen sijaan ovat saaneet olla terveinä.”

”Jukka-poika se onkin nykyään Tampereella. Hän tarkastaa siellä Ylihallituksen puolesta Tampereen kaupungin kansakouluja. Siinä työssä menee noin pari viikkoa. Sitten taas Helsinkiin – entiseen raliin.”

Kevätmielikö lie saanut Hellinin aloittamaan kirjeensä 28.5. tavanomaisesta poiketen Terve Teille! Siitä kirje jatku tulevaisuutta kartoittaen:

”Ennen maalle muuttoa mammalle jokunen sana edes. Kesä alkaa olla jo valmis, maalle vaan tuumitaan lähtöä. Tällä viikolla aijomme viimekesäisille asuntopaikoille siirtyä. Kohta tekin saatte tuvan täydeltä. Pitkistä aikoja Dahlit niin joukolla tulevat. – Pika puolin kai Ellen ja Armaskin kotiutuvat. Mitenkähän sen Ellen ensi vuosi lienee järjestetty. Mahtaakohan jäädä Jaakkimaan?”

”Meidän kesäohjelmaa sitä on taas muutettu. Aikomuksemmehan oli jo juhannuksen seutuun tulla sinne Kuopioon, vaan kuin tuli Jukalle virantoimitus Helsingissä jo puolivälistä heinäkuuta, niin piti Jukka liikana lähteä kesäkuussa reissuilemaan niin pitkälle. Kaikessa tapauksessa on hänen kesäkuussa oltava Tampereella kokouksessa ja samalta matkalta oli tarkoitus käydä Turun juhlilla. On sitä paitsi mahdollisuus, että lopummalla kesää tulee hänelle joku virkamatka sinne Savoona päin, ja sopisi silloin jatkaa se Karttulaan asti. Niin se on harmaata vielä kesäohjelma vaan harmaata se on vielä ensi talvikin. Olemme tässä ruvenneet tuumimaan, että muuttaisimme koko joukolla Helsinkiin ensi talveksi, kuin Jukan on luultavasti siellä oltava työssä koko talven. Ottaisimme välttämättömimmät huonekalut mukaamme ja jättäisimme loput tänne kortteeriimme. Saamme kyllä tämän asunnon syyskuun alusta vuokratuiksi muille. Varmaahan tämä ei vielä ole, vaan hyvin mahdollista, että menemme.”

”Nyt on Jukka ollut oman piirin töissä parisen viikkoa. Viime viikolla 5-6 päivää tarkastusmatkoilla ja ajoi sillä ajalla polkupyörälläkin yli 20 peninkulmaan. Niin ajoi, että nyt on ollut noidanuolen lyömänä pari päivää. Paranemaan päin jo on.”

Kun kesä oli ohi, Törnqvistin perhe muutti tilapäisesti Helsinkiin, osoitteeseen Albertinkatu 23. Kirjeessään 4. syyskuuta Hellin kertoilee muutosta ja ennen kaikkea vertailee hintatasoa Helsingissä ja Hämeenlinnassa. Niissä on merkittävä ero.

”Niin kuin tuolta ylempätä näette, olemme nyt täällä. Muuttopölystä hiukan selvittyä täytyy jokuunen rivi edes saada kokoon. On jo oikein piinannut, kuin emme ole osoittamme vielä ole tullut lähettäneeksi. Pankaa nyt osoite talteen, ettei pääse mielestä häpymään.”

”Kyllä se on aika puuhaa se muuttaminen, vaan ei sitä meidän kumminkaan tule surra, että muutto oli tehtävä. Jos milloin, niin nyt se oli Jukalle tarpeen päästä matkustamasta ympäri piiriänsä. Hänellä näet oli keväällä sellainen reumatismin puhti, joka piti viikon päivät sängyssä, vaan sitten nujertui sentään kävelykuuntoon. Koko kesän on seljässä vähin tuntunut jäykkyyttä, vaan nyt taas elokuun lopussa on ollut pahempaa. Lääkäri täällä määräsi 3 kertaa viikossa ottamaan lämpimiä kylpyjä ja sitten päälle aina hierotuttamaan. Sitäkään ei olisi oikein saatu Hämeenlinnassa tehtyä, vaan täällä kuin on kylpyhuone, saa vaikka joka päivä. Sitä paitsi saimme asunnon alakerrassa, niin ettei sekään rasita.”

”Kaikin puolin olemme asuntoomme tyytyväisiä, kunhan ei vaan olisi niin kallis. millä on vaan kolme huonetta ja kyökki, ne kyllä ovat suuria ja mak-savat 1300 mrk vuodessa. Hämeenlinnassa se asunto, jossa oli 5 huonetta, maksoi vaan 700 mrk.

Kallista täällä on kaikki muukin, tuntuvammin oikein kuin Hämeenlinnassa.”

”Voi maksaa 2,60 mrk. Eiköhän sieltä saisi halvemmalla? Kysykääpä sieltä puodeista olisiko heillä maalaisvoita joku astia. Jos saisi edes 2 markalla, niin kannattaisi kyllä sieltä tilata. Mitäs meijerivoi siellä maksaa? Kirjoittakaapa nyt kohta kuin olette saanut selväksi hintoja ja kuin asiois-sanne passaa.”

Toista kuukautta ehti kulua edellisestä. Ikäväksi Hellinin oli todettava, että voin hankinnasta Karttulasta ei tullut mitään. Mamma kertoi, että se piti itse hakea ja syyspimeä ei houkutellut Helliniä lähtemään hakureissulle ja voipuuha oli jätettävä. Sen sijaan talkkunoita ja muikunmäti ne tulevat ilman omaa hakuakin. Sitä paitsi hän oli tilannut voita Värtsilästä rouva Kiviseltä, Lainan anopilta, joka oli ollut käymässä. Hän lupasi lähettää omaa tekemäänsä, hän kun hoiti tehtaan maitotaloutta.

Muut kuulumiset koskivat sisarusten kirjeitä ja Tuure oli käynyt Helsingissä Raittiusseura-asioissa. Ellen puolestaan oli marraskuussa tulossa raittiuskokoukseen, minkä Tuure tiesi kertoa. Lapset olivat kovasti tyytyväisiä kuin saivat olla setälässä päivittäin. Sunnuntaisin Onnin ja Jukan perheet vuorottelivat toisten luona käyntejä. Onnin Toivo-poika oli oppinut nauttimaan talkkunoista. ”Sanoi rupeavansa käymään meillä aina aamiaisella kunhan ruvetaan talkkunaa keittämään.”

Suurlakko Suomen suuriruhtinaskunnassa alkoi varsinaisesti 29.–30. lokakuuta 1905 työväestön Helsingin Senaatintorilla ja Rautatientorilla sekä Tampereen Keskustorilla järjestämällä suurilla mielenosoituksilla. Hellin kirjoitti 11. marraskuuta mammalle:

”Tässä ennen näitä merkillisiä päiviä piti minun jo mammaa kiittää niistä namilähetyksistä. Hyvin maistui talkkuna, hyvin voi ja lintu, määhnästä puhumattakaan. Seuraavana aamuna talkkunasten tultua, pidettiin meillä juhlatalkkuna-aamiaiset.”

”Tuntuu, että siitä on niin pitkä aika kuin niin paljon merkillistä on välipäivinä tapahtunut [edellisestä kirjeestä mammalle]. Alussa oli vähän hirveää, vaan loppupäivinä alkoi jo tottua, varsinkin kuin kaikki meni ilman mellakoita ja ampumisia. Hyvin tuntui suloiselta, sitten kuin spänninki laukesi, kuin kaikki asiat olivat muuttuneet entistään ehommaksi. Kun alkoi sähkö ja kaasupalot loistaa, oli kuin olisi ollut joulu.”

”Kotosalla täällä enemmästään olimme varsinkin illat, vaan loppuviikolla jo oli Jukka illoilla kokouksissa. Hyvä olisi kaikki, jos olisi varmaa sen pysyväisyys. Uhkailevat kumminkin taas valtiopäivien aikana näyttää voimiaan.”

”Viipurista emme ole mitään vielä kuulleet, kaipa ne hyvin voivat Siellä muuten on ollut rauhattomampaa kuin täällä. – En nyt tässä saa kokoon enempää.”

Rauhattomien päivien jälkeen Törnqvistit päättivät hankkiutua mummin suojaan rauhallisempiin oloihin. Mamma oli kutsunut heitä jouluksi Savikoskelle ja hetken tuumailun jälkeen päättivät toteuttaa aikomuksensa.

”Niin on päätöksemme, että ensi torstaina [21.12.] lähtisimme, siis perjantaina tultaisiin sinne. Tämä tietysti sillä ehdolla niin kuin ymmärrettävää on, jos lapset ovat terveinä ja – jos siellä on rekikeli kunnollinen. Niinpä pyytäisimme, että mamma maanantain postiin kirjoittaisi onko rekikeli. Jos nyt niin olisi, että reellä siellä pääsee, niin pyytäisin, että mamma hommaisi jonkun hevosen Suo-

nenjoelle vastaan. – Onhan se kuomureki kunnossa, että saisi nuo pienimmät vesat sinne tuulen suojaan. Tarvitsemme kyllä kaksi hevosta, vaan saisihan se noutomies tilata kestikievarista valmiiksi toisen. Turkkeja ja vällyjähän sitä ei myös ole meillä, niin että niitähän mamma myös varmaan lähettäisi. – No niin, toivotaan, että tuumasta tulee tosi.”

Törnqvistin perheen joulumatka Savikoskelle oli ollut hauska ja onnellinen. Vuoden ensimmäinen kirje oli tavan mukaan onnittelu mamman syntymäpäiväksi. Toivottiin terveyttä ja reippautta hänelle. Sen sijaan Helsingissä lasten terveys reistaili mainion joulun jälkeen. Tapiolla oli kaulatautia, mutta se meni nopeasti ohi, Päivöllä oli pahempi. Kun hänellä kuume jatkui ja jatkui ja valitti korvaansa, oli kutsuttava lääkäri. Tämä totesi pojalla olevan paise korvassa ja kohta puhkaisi näppärästi rumpukalvon, minkä jälkeen Päivö virkistyi mutamassa päivässä. pahin tauti oli Ainolla. ”Aluksi oli vain vähän yskää, mutta se paheni päivä päivältä. Ääni kävi käheäksi ja kuume nousi, hengitys kulki huonosti. Lääkäri huolestui jo siinä määrin, että toi toisen mukanaan. Yhdessä määräsivät pidettäväksi Ainoa lakanateltassa, johon piti hommata höyryä pudottamalla kuumia kiviä veteen. Tätä jatkui yötä päivää kolme vuorokautta ja sekös teki hyvää. Hengitys selvisi ja käheys hävisi.”

Savikoskelta Maria-mummi oli lähdössä liikkeelle ja sen tarkempaa aikaa tiedusteltiin ja tuliaisetkin olivat mielessä. ”Eiköhän mamma laittaisi sellaista leipäjuustoa ja toisi tullessaan. laittakaa nyt sellainen 2 markan juusto – siis toisin sanoen suuri ja lämpimästä maidosta. Tässä eräänä päivänä juohtui mieleeni ja rupesi niin mieleni tekemään. Ei sentään sovi unhoittaa vesirinkeliä – maksan sitten kyllä rehellisesti. Laittautukaahan nyt matkaan

vaan, hyvin leppoisat ilmat täällä on ollut. Elkkää vaan tuoko tuulia ja tuiskuja.”

Mamman kiertomatka lasten perheitten luokse tapahtui onnistuneesti maaliskuun aikana. Lehmien poikiminen sinä aikana oli ainoa huolen aihe ja Hellin kuun loppua lähestyttäessä sitä kysyikin kirjeessään, olivatko onnellisesti poikineet. Muuten kirjeessä ihmeteltiin aivan arkisia asioita, kuten parin korin kulku Hämeenlinnasta Kuopioon, kun ei niitä ollut vielä löytynyt.

Jukka oli lähtenyt Lappiin paria viikkoa sitten virkamatkalle ja palaisi pääsiäiseksi kotiin. Outoa on taas emännöidä isännättömässä talossa, Hellin mainitsi. Ennen Lappiin lähtöä Jukka oli tehnyt apurahahakemuksen opintomatkaa varten ja sai kuin saikin sen. Matkasuunnitelma koski Ruotsia ja Norjaa ja matka kestäisi noin neljä viikkoa. Saattoi olla, että se toteutuu vasta vuoden kuluttua.

Merkittävin tieto oli kirjeen lopussa, jossa Hellin kirjoitti: ”On täällä lähdettyänne muitakin uusia tuumia ruvettu tuumimaan. Meillä on kova halu muuttaa nimeämme suomenkieliseksi toukokuun 12. päivänä. Ei vielä ole varmaksi päätetty miksi – se vaan on päätetty, että kyllä se muutetaan. Otamme ainakin Onnilaisten kanssa saman ehken lempi ja Atte tekevät seuraa.”^a

8. toukokuuta Hellin jo paljasti mammalle mikä tuli olemaan Törnqvistien uusi sukunimi.

---

^a Sukunimien suomalaistamiskampanjan oli maaliskuussa 1906. Nimenmuutokset julkaistiin kahdestoista toukokuuta, Snellmanin satavuotispäivänä, jota vietettiin yhteisenä juhlapäivänä koko maassa.

”Kiitos tämänpäiväisestä kirjeestänne. Olenkin monesti jo arvellut, että mitäs mummi meinaa kuin ei preivaa. Jo olin päättänyt, etten enää odota vaan kirjoitan varsinkin kuin on kirjoittamistakin. Arvaatte, että se on uudesta nimestä mistä nykyisin ollaan enin huvitettuja. Nyt vihoinkin ollaan varmuuteen päästy, tähän asti olemme vaan tuumineet ja tuumineet. Nyt kumminkin kaikki kolme veljestä yhtyi yhteen nimeen nimittäin TARJANNE ja siinä se pysyy. Hauskaa on kuin päätöksessä ollaan ja hauskaa on, että noin 25 tuhatta ihmistä on ymmärtänyt asian. En minä luullut, että niitä niin paljon kertyisi. Ristiäisiä on monessa talossa tiedossa, meillä ne pidetään ensi perjantaina.”

”Kun tästä juhlapuuhasta päästään, ruvetaan ajattelemaan maalle majan muuttoa. Kyllä me Hämeenlinnaan muutamme kimpsuinemme kampsuinemme, ensiksi tietysti kesä-maalle.”

Jukka ja Hellin Tarjanteen sekä lasten kesä sujui kauniin sään merkeissä Välättälässä. Hellin arveli elokuun alun kirjeessään: ”että erityisen kaunis ja lämmin kesä oli siinä määrin laiskistuttanut, ettei tullut kirjeitäkään kirjoitettua. Sen on kauniisti satanut, minkä luonto välttämättömästi on tarvinnut. Lapsetkin kulkevat kuin paratiisissa, väliin viilistytävät järvessä.”

Niin olivat Tarjanteet ihastuneet kesänviettopaikkaansa, että eivät olisi raskia niitä ihania rantoja jättää. Entisen lisäksi olivat yhä enemmän ihastuneet, kun olivat ruvenneet siellä saamaan suuria, ihanoita muikkuja. Samoin myös krapuja, niitä olivat sekä syöneet että suolanneet. Koviksi krapunsyöjiksi olivat kaikki Hellinin mukaan tulleet.

Muuta eivät olleet matkailleet kuin kerran Jukka Hellin mukanaan, oli ollut Jyväskylässä. Paria viikkoa lukuun ottamatta Jukka oli kuitenkin viikoittain pistäytynyt Helsingissä.

”Tälläkin merkillisellä viikolla oli siellä pari päivää ja tuli keskiviikkoiltana myöhään. Ei hänen olisi tarvinnut enempi ollakaan, vaan ei liioin olisi ennen sieltä päässytäkään. Nytkin oli vielä yhdessä paikassa rata niin rikki, että täytyi junaa muuttaa. Niinpä viipyikin matkanteossa kolmen tunnin sijasta kuusi tuntia. Kovasti sanoi paukkuneen – nyt kumminkin viime tietojen mukaan on meteli lopussa.

30. heinäkuuta 1906 alkoi Viaporin kapina, kun osa Viaporin venäläisestä sotaväestä nousi kapinaan upseeristoa vastaan huonon kohtelun takia. Kapina laajeni Helsingissä suojeluskunnan ja venäläisten sekä näitä tukevien punakaartilaisien väliseksi kahakoinniksi. Kapinaan liittyen punakaartilaiset pyrkivät estämään Venäjän armeijan tuloa Viaporiin kapinaa tukahduttamaan lähettämällä 80 miestä rikkomaan rataa Riihimäen kohdalla.

”Hyvähän tuo on niillekin, jotka alkavat vaeltaa Kuopioon päin ensi viikolla, että pääsevät menemään. Ja kyllä niitä mahtaa ollakin jokunen tuhat. Täältäkin lähtee naapurin väki, pastori Vartian perhe. Kyllä teki mieli lähteä, vaan kuin Jukka ei jouda en varmaan yksin viitsi lähteä. Varsinkin kuin pelottaa se Niemiskylän ahtaus sekä junassa että perillä.”^a

Kirjeensä lopussa Hellin kyseli marjoista, oliko niitä Karttulassa ollut kovasti. He olivat kyllä saaneet syömämarjoja kyllälti, mutta huonosti säilötäväksi. Myös vierailuista oli maininta: ”Fieandteilla käyvät kyläilemässä, se kun ei ollut aivan lähellä. Lapsille oli suuri numero, kun pääsivät siellä käymään. Likimmäisiä naapureita eivät näet kyläksi laskeneet.”

^a Mitä erikoista Niemiskylässä oli tai tapahtui, ei ole selvinyt. Niemiskylä sijaitsi Kiuruvedellä.

Syksy ja joulukuuhun ehtivät mennä ja vasta tammikuun lopulla v. 1907 on päivätty viimeistä edellinen Hellinin säilyneistä kirjeistä. Joulun Hämeenlinnan Tarjanteet olivat viettäneet hiljaisesti omin joukoin. Kirje oli päivätty 27.1. Helsingissä. Hellin ja Jukka olivat lankolassa kortteerissa, vaikka Jukalla oli kaupungissa omakin huone. Hellin oli näet tullut Jukkaa auttamaan tämän töissä. Pahaksi yltynyt reumatismi toisessa kädessä esti Jukan sitä käyttämästä. ”Se oli kovassa pumpulikääreessä ja ulosmeno oli kiellettyä. Jos nyt onnellisesti menee, pääsee hän alkuvuodesta ulos, joskaan ei saa ruveta kättään käyttämään,” Hellin kirjoitti.

Lapset olivat Hämeenlinnassa Sohvin hoidossa. Toisen piikansa, Tiitun, Hellin oli antanut Ina Tarjanteelle, kun huomasi tulevansa ilmankin tätä toimeen ja Ina tarvitsi apulaista. Mitään erityistä mammalle kerrottavaa Hellinillä ei tällä kerralla ollut. Vain arkisia asioita henkilöistä, joita oli tavannut. Albertin kanssa hän oli hiljattain puhunut telefonissa, oli kuulunut tavattoman hyvin – aivan äänen tunki. Albert oli kertonut lähettäneensä Karttulasta tuoreita muikkuja – ”ja kyllä ne tulivatkin tuoreina ja ihanoina. Söimme ihan haljetaksemme sekä tuoreina että suolattuina. Lapsetkin söivät niitä, vaikkeivät tahdo muuta kalaa syödä millään mahdollilla.”

Viimeinen säilynyt kirje on perinteinen onnittelukirje mammalle, 2.2.1907 Hämeenlinnassa päivätty.

”Onnea teille toivotamme – onnea monin kerroin! Ylihuomennahan on taas merkkipäivänne. Pitihän mun paremminkin, eli kopraantuntuvammin onniteluni lähettää, vaan nää viime viikot ovat menneet muihin puuhiin, ei korutöitä ole joutanut katsoomaankaan, saati ompelemaan.”

Helsingistä Hellin ja Jukka olivat juuri palanneet kotiin, kun komitea, jossa Jukka istui, lepää kolme viikkoa. Hellinin mukaan Jukalla olisi komitean mietintöä varten paljon tehtävää, vaan ei vielä käsi luontunut kirjoittamaan. Paranemaan päin häntään oli ja toivottavasti viimeinenkin turpous laskee. Lapset olivat iloinneet, kun saivat isän ko-

tiin. Hyvin olivat Sohvin kanssa tulleet toimeen. Kirje päättyi lyhyesti: ”Tuli muita puuhia, jotka estävät jatkamasta – tahdon kumminkin lähettää, luulisitte muuten, ettemme ole ollenkaan muistaneetkaan. Terveisemme lämpimät. Hyvin voikaa!
Hellin ja Jukka”

Hellin ja Jukka sekä lapset vasemmalta Päivö, Aino ja Tapio